

PARS TERTIA

genuina.

Recensio I. codd. A.

Natus est regi filius nomine Henricus, quem alii Beringerum ex^a nomine avi eius vocant. Hic postea¹ unctus est in regem. Deinde^b natus est ei^c Fridericus, qui totius Alamannie ducatum adeptus est².

Anno Domini 1145.

Lucius papa obiit. Cui communi electione Bernhardus^d Clarevallensis monachus successit, et Romano more nomine mutato, vocatus est Eugenius.

Anno Domini 1146.

Cometa apparuit, in cuius ortu astrologi aiunt famem aut pestilentiam aut mutationem regnorum prefigurari, que cuncta nunc impleta sunt. Gravis dissensio inter Harperrum³ episcopum Traiectensem et Ottonem⁴ principem, filium Ottonis palatini, patruelem Herimanni Salmonis, quem Colonienses in prelio Tuiciensi⁵ ceperant, orta est; set prelio

Recensio II. codd. B. C.

8. Anno Domini 1145.

Lucius papa obiit; cui Eugenius tercius, qui et Bernhardus^e Clarevallensis monachus^f, successit. Natus est regi filius nomine Henricus, quem alii Beringerum ex nomine avi eius vocant. Deinde^g natus ei^h est Fridericus, qui totius Alamannie ducatum adeptusⁱ est.

9. Anno Domini 1146.

Cometa apparuit. Rhenus fluvius alveum suum Coloniae egressus^k, inaudita antea magnitudine excrevit. Ipso anno gravis dissensio oritur inter Harpertum Traiectensem episcopum et Ottonem principem, filium Ottonis palatini comitis, patruelem Herimanni Salmonis, quem Colonienses in prelio Tuiciensi ceperant, in tantum

a) v. ex n. a. e. A 1. b) Dein A 1. c) deest A 2. d) Bernardus A 1. = e) Bernardus C 1; Brenhardus C 2. f) abbas C 2. g) Dein B 1. h) est ei C 2. i) est ad C 1. k) egr. Col. C 2.

1) a. 1147. Iam a. 1137. natus videtur. 2) Anno 1152, obiit a. 1167; cf. Stälin, 'Württembergische Geschichte' II, 101 sq. P. 3) Hartbertus; v. Ann. Egmondanos a. 1143, SS. XVI, p. 455. 4) de Rinekke. 5) Cf. de hoc bello a. 1114, ubi tamen de Hermannno nihil refertur.

Recensio I. codd. A.

inito, idem Otto ab episcopo captus est, post vero reconciliatus ac dimissus est. Rex quoque Herimannum¹, fratrem Heinrici de Kazinelinboche^a, palatinum constituit; unde gravia bella et incendia inter Ottonem et eundem Herimannum orta sunt.

Anno Domini 1147.

Eclipsis solis facta est. Sequitur fames maxima per totam Galliam et Germaniam, ita ut maldrum siliginis 12 solidis emeretur, panis vero qui pro denario dabatur vix pugillum palmae excederet². Erat videre miseriam, eos qui nuper deliciose vivebant pro panis inopia domos circuire. Famem quoque secuta est ingens pestilentia, ita ut deficientibus sepulchris multitudo fossis pariter immitteretur^a.

[De^a expeditione Iherosolimitana.]

Igitur eodem anno, qui est annus decimus Cuonradi tercii Romanorum augusti, mota sunt omnia regna Occidentis et accensa desiderio eundi in Ierusalem et visitare sepul-

Recensio II. codd. B.

ut pugna conserta ipse Otto ab episcopo caperetur et custodiae traderetur. Sed postea reconciliatus ei et dimissus, pugnavit cum Herimanno palatino comite, a quo iterum capitur abductus^b.

10. Anno Domini 1147.

Oct. 26. * Eclipsis³ solis facta est 7. Kal. Novembris circa horam diei pene 4. Ipso anno fames maxima facta est, ita ut modius siliginis 12 solidis Coloniensis monete venderetur in mense Iunio^c. Famem etiam pestilentia et mortalitas subsequuta est intolerabilis.

Wolbero abbas^d efficitur, cum Gerhardus^d abbas senio gravatus curam pastorem administrare non sufficeret, et baculum in presentia domni archiepiscopi^e et priorum^f reddidisset.

11. Anno Domini 1148⁵.

Expeditio Hierosolimitana secundo facta ex omni regno Occidentis per Cunradum regem, anno regni sui 11, indictione 11, cum quo et Ludowicus rex Francorum et plures alii principum

a*) Kazen. A 1. a) i. De e. Ih. des. A 2, ubi legitur: Anno Domini. = b) et abducitur C 2. c) Iulio C 1. d) Gerardus C 1; Gehardus C 2. e) a B 1; episcopi C 2. f) prior C 1.

1) de Stalekke, qui iam a. 1143. comes palatinus constitutus est. 2) Cf. Ann. Brunv. a. 1146, SS. XVI, p. 727; Rem. et Col. ib. p. 733. 3) Haec et alia his annis a recensione codd. A ita recedunt, ut non ex hac, sed ex communi fonte sumta esse videantur; quae * notavi. 4) Sancti Pantaleonis. 5) Annum auctor fortasse ideo mutavit, quia maior expeditionis pars a. 1148. evenit. Et hac re adductus videtur, ut etiam postea annos mutaret.

Recensio I. codd. A.

chrum Domini ac dimicare contra gentes quae ignorant Deum et dilatare terminos christiani imperii in Oriente. Huius viae auctores maxime fuerunt Bernardus abbas Clarevallensis et quidam monachus nomine Ruodolfus. Ergo, ut diximus, non solum plebei et milites, set et ecclesiarum multarum antistites, duces, comites, principes, ipsi etiam reges in hanc se expeditionem contulerunt. Rex etiam Cuonradus et rex Francie Luodewicus, innumerabili stipati bellatorum agmine, iter hoc aggressi sunt. Nec^a vero aliquis poterit credere, quanta^b hominum multitudo cum eis et per eos adunata sit. Non ad excidium Troie tantam Grecia militiam misit, numquam Cyrus rex tanta hominum vallatus est acie, et heu proch dolor! quo plures et forciores erant, eo minora virtutis suae reliquere vestigia^c. Nil quod Regie Cronice dignum sit imprimi hoc actum est itinere^d, tantum^e ea quae Romano plena sint rubore et infortunio. Perit maxima ex parte innumerabilis ille conventus fame, peste, paganorum gladio; plurimi a Turcis et Sarracenis capti, feda servitute et vinculis consenuerunt. Solum Damascum, nobi-

Recensio II. codd. B.

proficiscuntur cum innumerabili multitudine bellatorum equestris et pedestris exercitus^f, accensi desiderio^g eundi in Iherusalem, visitare sepulchrum Domini ac dimicare contra gentes quae ignorant Deum et dilatare terminos^h christiani imperii in Oriente. Huius viae auctores maxime fuerunt Bernardus abbas Clarevallensis et quidam monachus nomine Rudolfusⁱ. Ergo, ut diximus, non solum plebei^k et milites, sed et aecclesiarum multarum antistites, duces, comites, principes, ipsi etiam reges in hanc se expeditionem contulerunt^l. Nec vero aliquis poterit credere, quanta^m hominum multitudo cum eis et per eos adunata sit. Non ad excidium Troie tantam Grecia militiam misit, numquam Cyrus rexⁿ tanta hominum vallatus est acie. Et heu pro dolor! quo plures et fortiores erant, eo minora virtutis reliquere vestigia. Nil quod Regie Cronice dignum sit inprimi hoc actum est itinere, tantum ea que Romano plena sint rubore et infortunio. Perit maxima ex parte innumerabilis ille conventus fame, peste, paganorum gladio, plurimi a^o Turcis et Sarracenis capti, feda servitute et vinculis consenu-

a) Rex A 2. b) quanto A 1; quia A 2. c) v. r. A 1. d) in it. A 1. e) tanta ut videtur A 1. = f) verba omnino transposita sunt in cod. C 1, nam post verba: equestris et pedestris exercitus sequuntur haec: Facta est et navalis expeditio in Hyspaniam ad Ulixibonam civitatem munitissimam in monte positam mari adiacente, ubi miro Dei auxilio capta urbe, Sarracenis occisis et eiectis, Teuthonicus exercitus omnem regionem circumiacentem obtinent et incolit; subiunguntur his extrema huius anni: Eodem tempore Heinricus dux Saxonum — domnus Gerhardus abbas obiit; deinde sequitur: 12. An. D. 1149. usque ad verba: multis claruit. Deinde sequitur ipsa narratio expeditionis: accensi desiderio etc. — apud Ulixibonam miraculis claruerunt; tum inseritur locus: Istis taliter patratiss — prospero applicuerunt. g) accensis desideriiis C 2. h) suos add. C 2. i) Radolfus C 1. k) plebei C 1. l) receperunt C 2. m) quia C 1. n) rex Cyrus C 2. o) plurima Turcis B. C.

Recensio I. codd. A.

lissimam Syrie urbem, bello aggressi sunt¹, ubi Adolfus^a, fortissimus adolescens, filius Adolphi^a comitis de Berge, infatigabiliter cedi Sarracenorum instans occisus est. Et cum iam civitas in manus regis Conradi tradenda esset, perfidia Ierosolimitanorum et quorundam principum avaricia seducti, ab ea sine victoria continuere manus. Ditata et repleta est terra paganorum de spoliis et armis, que a Romano exercitu in hac expeditione ceperunt. Ergo quia omnia, que hac via gesta sunt, plena^a sunt luctus et miserie et nullius victoriae, melius est inde silere et Romano parcere^b pudori nec tradere cognitioni futurorum.

[De^c Ulixibona capta.]

- Apr. 27. Per² idem tempus in^d octava paschae, quae fuit 5. Kal.
 Mai 20. Mai, movit exercitus navalis de Colonia, et 13.^d Kal. Iunii
 venerunt in portum Angliae, ubi comitem de Arscoth cum
 200 fere navibus tam Anglorum quam Flandrensium inve-
 Jun. 6. nerunt. Deinde in portum Hispaniae venientes, 6. feria ante
 pentecosten in portum Galitiae applicuerunt^e, qui portus a
 Sancto Iacobo^f octo miliaribus distat. Ad cuius venerabile
 Jun. 7. sepulchrum in vigilia pentecosten venientes, sanctam sol-
 Jun. 8. lempnitatem exegerunt. Deinde per alveum fluminis qui

Recensio II. codd. B. C.

runt. Solum Damascum, nobilissimam Syriae^g urbem^g bello, aggressi sunt, ubi Adolfus^h, fortissimus adolescens, filius Adolphi^h comitis de Berge, infatigabiliter cedi Sarracenorum instans occisus est. Et cum iam civitas in manus regis Cunradi tradenda esset, perfidia Ierosolimitanorum et quorundam principum avaricia seducti, ab ea sine victoria continuere manus. Ditata et repleta est terra paganorum de spoliis et armis, quae a Romano exercitu in hac expeditione ceperunt. Ergo quia omnia, que hac via gesta sunt, plena sunt luctus et miserie et nullius victoriae, melius est^g inde silere et Romano parcere pudori nec tradere cognitioni futurorumⁱ.

Per idem tempus in octava paschae, quae fuit 5. Kal. Mai, movit exercitus navalis de Colonia, et 13.^k Kal. Iunii venerunt in portum Angliae, ubi comitem de Arscoth cum 200 fere navibus tam Anglorum quam Flandrensium invenerunt. Deinde in portum Hispanie venientes, 6. feria ante pentecosten in portum Galiciae^l applicuerunt, qui portus a Sancto Iacobo octo miliaribus distat. Ad cuius venerabile sepulchrum in vigilia pentecosten venientes, sanctam sollempnitatem exegerunt. Deinde^m per alveum fluminis qui Tagus dicitur intrantes, in vigilia

a) Adholf. A 2. a*) pl. s. des. A 2. b) parce A 1. c) haec des. A 2. d) deest A 2. e) applicaverunt A 2. f) apostolo add. A 1. = g) deest C 2. h) Adholf. C 1. i) Francorum C 1. k) 14. C 2. l) Galatie C 1; Gallatie C 2. m) Dein B 1.

1) a. 1148, m. Iulio. 2) Haec sumta sunt ex relatione qualem exhibet epistola Arnulfi, Martene, Coll. I, p. 800. Initio vero magis cum iis conveniunt quae Ann. Magdeb., SS. XVI, p. 189, ex simili fonte hauserunt; cf. etiam epistolam Annalibus S. Disibodi, SS. XVII, p. 27, insertam.

Recensio I. codd. A.

Tagus dicitur intrantes, in vigilia apostolorum Petri et Pauli *Iun. 28.*
 ad Ulixibonam applicuerunt. Quae civitas, sicut tradunt
 hystoriae Sarracenorum, ab Ulixē post excidium Troiae con-
 dita, mirabili structura tam murorum quam turrium super
 montem humanis viribus insuperabilem fundata est. Circa
 quam figentes tentoria, Kalendis Iulii suburbana eius divina *Iul. 1.*
 virtute adiuti ceperunt. Post haec circa muros assultus varios
 non sine magno suorum et illorum detrimento facientes,
 machinas et turres erexerunt, et usque ad 12. Kalendas No- *Oct. 21.*
 vembris eam obsederunt. Interea Sarraceni, qui habundabant
 alimentis, suis concivibus egentibus victum adeo negabant,
 ut plurimi fame morerentur, quidam autem eorum canes et
 cattos devorarent. Horum pars plurima christianis ultro se
 optulit et baptismi gratiam suscepit. Erat autem^a turris
 lignea a christianis erecta et bellicosus impleta viris, quae
 muro supereminebat, in qua et milites regis Hyspaniae pu-
 gnabant. Qui milites magnellis Sarracenorum territi, minus
 viriliter resistebant, donec Theutonici eis auxilio venerant.
 Videntes autem Sarraceni Lotharingos tanto fervore turrim
 ascendere, tanta formidine sunt territi, ut arma submitterent
 et dextras sibi dari peterent. Unde factum est, ut Algaida
 princeps eorum hoc pacto cum christianis conveniret, ut
 exercitus omnem suppellectilem cum auro et argento acci-

Recensio II. codd. B. C.

apostolorum^b Petri et Pauli ad^b Ulixibonam applicuerunt. Que civitas,
 sicut^c tradunt hystorie Sarracenorum, ab Ulixē post excidium Troiae
 condita, mirabili structura tam murorum quam^d turrium super montem
 humanis viribus insuperabilem^e fundata est. Circa quam figentes ten-
 toria, Kal. Iulii suburbana eius divina virtute adiuti ceperunt. Post
 haec circa muros assultus varios non sine magno suorum et illo-
 rum detrimento facientes, machinas et turres erexerunt, et usque ad
 12. Kal. Novembris eam obsederunt. Interea Sarraceni, qui habunda-
 bant alimentis, suis concivibus egentibus victum adeo negabant, ut
 plurimi^f fame morerentur; quidam autem eorum canes et cattos de-
 voraverunt. Horum pars plurima christianis ultro se obtulit^g et baptismi
 gratiam suscepit. Erat autem turris lignea a christianis erecta et bel-
 licosis impleta^h viris, que muro supereminebat, in qua et milites regis
 Hyspaniae pugnabant. Qui milites magnellis Sarracenorum territi,
 minus viriliter resistebant, donec Teuthonici eis auxilio venerant. Vi-
 dentes autem Sarraceni Lotharingos tanto fervore turrim ascendere,
 tanta formidine sunt territi, ut arma submitterent et dextras sibi dari
 peterent. Unde factum est, ut Algaida princeps eorum hoc pacto cum
 christianis conveniret, ut exercitus omnem suppellectilem cum auro et
 argento acciperet, rex autem Hyspanie totam civitatem cum nudis

a) deest A 1. = b) deest B 1. C 2. c) ut B 1. C 2. d) q. t. post suppl. B 1.
 e) insuperabilis C 2. f) plures B 1. C 2. g) se obt. ultro C 2. h) v. i. B 1. C 2.

Recensio I. codd. A.

peret, rex autem Hyspaniae totam civitatem cum nudis Sar-
 racenis et tota terra obtineret. Consummata^a est autem haec
 divina, non humana victoria in ducentis milibus et quingen-
 tis viris Sarracenorum in festivitate 11000 virginum. Quo-
 rumdam christianorum corpora variis occisionibus extincta,
 apud Ulixibonam sepulta^b, miraculis claruerunt.

Eodem anno Henricus dux Saxoniae et Wernerus Mo-
 nasteriensis episcopus expeditionem super gentem Sclavorum
 moverunt.

Anno Domini 1148.

Eugenius papa venit Treveris in natali Domini¹, ubi ab^c
 Alberone archiepiscopo honorifice suscipitur, et per plures
 dies ibi moratur. Deinde per Gallias rediens, Remis con-
 cilium celebre habuit, ubi congregatis ex Gallia et Germania
 catholicis patribus, multa correcta sunt. Archiepiscopus Co-
 loniensis ab officio suo suspenditur, quia huic concilio non
 interfuit.

Recensio II. codd. B. C.

Sarracenis et tota terra obtineret. Consummata est^d autem hec divina,
 non humana victoria in ducentis milibus et quingentis viris Sarracenorum
 in festivitate 11 milium virginum. Quorumdam christianorum corpora
 variis occisionibus extincta^e, apud Ulixibonam sepulta, miraculis cla-
 ruerunt.

[Istis^f taliter patrat, christiani Tortuosam² civitatem
 pari modo aggressi devicerunt, et tropheum crucis erigentes
 inibi, militari manu munierunt. Classem deinde solventes,
 Christo duce Iherosolimam intento prospero applicuerunt.]^g

Eodem tempore Henricus dux Saxonum et Wernerus Monasteriensis
 episcopus expeditionem fecerunt super Sclavos.

* Otto princeps in custodia Herimanni comitis moritur,
 vel, ut quidam dicunt, ab^h ipso comite strangulatus.

Domnus Gerhardusⁱ abbas³ obiit.

12. Anno Domini¹ 1149.

Domnus apostolicus Eugenius Remis concilium habuit, con-
 gregatis ibi ex omni Gallia et Germania episcopis et aecclesia-
 rum primatibus; ubi Coloniensis archiepiscopus ab officio suo sus-
 penditur, quia se huic concilio subtraxerit. Ibi plurima de
 utilitate aecclesiae tractata sunt.

a) Consumpta a. e. A1. b) deest A1. c) deest A2. = d) est a. hec des. C2.
 e) sepulta ap. Ul. m. C2. f) haec des. B1. C2. g) post haec cod. C1. exhibet
 locum, qui infra anno 1151. legitur: Igitur Conradus rex usque ad finem anni; tum
 omissis verbis, quae annum 1148. claudunt: Eodem tempore Henricus — Gerhardus
 abbas obiit, quippe quae in initium huius anni transposita sint, statim locus inseritur
 ex a. 1151: Sed licet favorem — episcopi molimen annullans. Sequitur denique annus
 1150. h) ab i. des. B1. C2. i) Gerardus C1; Gehardus C2. k) domini-
 cae B1.

1) Iam mense Novembri. 2) Tortosa ad Ebro fluvium. 3) Sancti Pantaleonis.

Recensio I. codd. A.

Rex Cuonradus de Ierusalem rediit¹.

Otto princeps ab Herimanno palatino captus et in castro ipsius quod Sconeburg^{a.2} dicitur relegatus, ibidem iussu eius, ut ferunt, strangulatur^{b.3}.

Anno Domini 1149.

Rex filium suum Heinricum ungi fecit in regem Aquisgrani⁴; qui non multo post obiit⁵.

Sanctus Malachias Lemoriensis⁶ archiepiscopus ex Hybernia veniens ad Clarevallense cenobium, migravit ad Dominum et miraculis multis claruit.

Anno Domini 1150.

Hyemps valida extitit. Archiepiscopus Coloniensis Romam veniens, domno papa in sententia sua perseverante, minime reconciliari potuit et sine restitutione officii sui rediit.

Urbs Traiectum tota cum aeclesiis incendio flagravat. Ibi crux lignea de alto cadens templi loco, in^c incendio illesa

Recensio II. codd. B. C.

Eodem anno Cunradus^d rex de Hierosolima rediit, filium etiam suum Heinricum ungi fecit in regem Aquisgrani; qui non multo post obiit.

Sanctus Malachias Lemoriensis archiepiscopus ex Hybernia veniens ad Clarevallense cenobium, migravit ad Dominum et miraculis multis claruit.

13. Anno Domini 1150.

Hyems validissima et nimium diuturna. Ignee acies.

* Urbs Traiectum tota cum aeclesiis et edificiis incendio^e conflagravit; ubi crux quedam lignea^f de alto cadens, desuper cadente templi tecto cum trabibus, illesa permansit; que etiam diutissime in incendio posita, postmodum incorrupta est inventa, solummodo clavis patibuli, quibus dominica^e ymago detinebatur, liquefactis. Hec ad memoriam miraculi in templo sancti Bonifacii^g honorifice servatur.

Ipso tempore in^h mense Maio Coloniae pars aliqua civitatis exusta et^e dampna inrecuperabilia facta sunt.

Hoc anno ignis et aqua per diversas mundi partes innumeras clades operantur. Ipse totus annus plenus miseriarum subsequenti presagium erat. Dominus etiam Arnoldusⁱ Coloniensis archiepiscopus Romam veniens, domno papa in sententia sua perseverante, minime reconciliari potuit et sine restitutione officii sui

a) Sconebrug A1. b) est strangulatur A1. c) deest A1. = d) Conr. C1 saepius.
e) deest C2. f) de alto cadens lignea C2. g) Bonef. C1.2. h) t. Maio mense C2.
i) Arnulphus C1.

1) a. 1149. 2) *Schöneberg, prope Kreuznach, ad septentrionem versus. P.* 3) Cf. *Annales Palidenses* a. 1149. 4) a. 1147. 5) a. 1105.
6) *Armaghiensis* a. 1148.

Recensio I. codd. A.

permansit. Wernerus Monasteriensis episcopus obiit¹; cui Fridericus, eiusdem ecclesiae canonicus, successit.

Anno Domini 1151.

Arnoldus Coloniensis archiepiscopus obiit; cui Arnoldus, cancellarius regis et prepositus maioris ecclesiae, licet plurimum renitens, successit. Et non multo post Romam tendens, consecrationis gratiam a domno apostolico reverenter percepit.

Anno Domini 1152.

Rex Cuonradus apud Babinberg infirmitate decubans et diem mortis sibi adesse sentiens, duci Friderico, filio fratris sui, regalia tradidit, filium suum Fridericum adhuc parvulum commendavit et ut pro regno sibi² acquirendo principibus loqueretur suasit; sicque rex vita decessit 11.^a Kal. Martii³, anno regni sui 14, sepultusque est in predicta civitate^b. Huius regis tempora admodum tristia fuerunt. Nam inequalitas aeris, famis^c et inedia perseverantia, bellorum varius tumultus sub eo vigeabant. Erat tamen vir militari virtute strenuus et, quod regem decuit, valde animosus; sed quodam infortunio res publica sub eo labefactari ceperat.

Recensio II. codd. A. B.

redii. Wernerus Monasteriensis episcopus obiit; cui Fridericus, eiusdem^d aecclesie canonicus, successit.

14. Anno Domini 1151.

Domnus Arnoldus^e Coloniensis archiepiscopus obiit, et successit domnus Arnoldus secundus, cancellarius regis et prepositus maioris domus.

Ipsa anno fames horrenda^f et omnium rerum inaudita penuria.*

Igitur Cunradus rex apud Bavinberg^g infirmitate decubans et diem mortis sibi adesse sentiens, duci Friderico, filio fratris sui, regalia tradidit, filium suum Fridericum adhuc parvulum commendavit et ut pro regno sibi acquirendo principibus loqueretur suasit; sicque rex vita decessit 11. Kal. Mart., anno regni sui 14, sepultusque est in predicta civitate. Huius regis tempora^h admodum tristia fuerunt. Nam inaequalitas aeris, famis et inediaⁱ perseverantia, bellorum varius tumultus sub eo vigeabant. Erat tamen vir militari virtute strenuus et, quod regem decuit, valde animosus, sed quodam infortunio res publica sub eo labefactari ceperat. Post cuius mortem celebris conventus principum

*) C. 1 add.: Conradus rex moritur Kl. Mar. anno regni sui 14; qui annus insequentem computabitur.

a) 9. A1. b) c. p. A1. c) deest A2. = d) deest C1. e) Arnulphus C1. f) horrida C1. g) Babingert C1; Bavinber C2. h) deest C1. i) inedia corr. inedia B1.

1) a. 1151. 2) Utrum Friderico nepoti an Friderico filio, non satis constat. 3) Obiit 15. Febr. (15. Kal. Mart.).

Recensio I. codd. A.

Anni^a Friderici regis.

Igitur post mortem Cuonradi regis celebris conventus principum et episcoporum apud Frankenvort habitus est. Ibi summo favore cunctorum predictus Fridericus dux Sueviae in regem eligitur*, regnavitque 91. loco ab Augusto, anno ab Urbe condita 1903^b. Nec mora in dominica *Letare Ierusalem*, quae 6. Idus Martii¹ illuxerat, unctus est in re-^{Mart. 10.} gem Aquisgrani ab Arnolde Coloniensi archiepiscopo. Ipsa die consecratus est ibi Fridericus Monasteriensis^c episcopus.

Anno Domini 1153.

Heinricus Mogontinus archiepiscopus instinctu et voluntate regis depositus est a duobus cardinalibus Gregorio et Ber-

*) A2. add.: quem de sacro fonte levaverat dominus Otto nobilissimus quondam comes de Capenberg, sed postea ibidem religiosus prepositus.

Recensio II. codd. B. C.

et episcoporum apud Frankenvort habitus est. Ibi summo favore cunctorum predictus Fridericus dux Sueviae in regem eligitur^d.

[Sed^e licet favorem multorum haberet, Henricus episcopus Maguntiensis unanimitem quorundam circa ipsum in-
vectivis^f quibusdam debilitare^g conatus est, asserens, quod fastu quodam inductus inter consecratos suos concionatus fuerit, quia regnum adepturus esset nolentibus omnibus qui adfuissent^h. Cuius obiectionis malum archiepiscopus Coloniensis mitigavit, regem ab intemptamentis excusans et episcopi molimen annullansⁱ].

Anni^k Friderici imperatoris.

Anno dominicae incarnationis 1152,

ab Urbe autem condita^l 1903^m, annis ab origine mundi 6303ⁿ, Fridericus dux, filius Friderici, fratris Cunradi regis, ab omnibus in regem electus, 91. loco ab Augusto regnare coepit, postea ab Arnolde^o Coloniensi archiepiscopo unctus Aquisgrani palacio.

Domnus Arnoldus Romam proficiscens, ab apostolico Eugenio ordinatur, a quo etiam honorifice accepto^p pallio remissus, coepit pacem diu neglectam toto studio reformare, predones severis legibus et iudiciis arcere, presidia eorum evertere; inter quae Seine², fortissimum presidium comitis Everhardi^q, combussit et solo coaequavit.

2.^r Anno Domini 1153.

Eclipsis solis facta est 7. Kal. Febr.

* Heinricus Mogontinus archiepiscopus^s depositus est a

a) des. A2. b) in loco raso A1; 1904. A2. c) Fridericus iensis corr. Arnoldus Coloniensis A1. = d) h. l. sequitur imago Friderici I. in cod. C2. e) haec des. B1. C2. f) invectivis C1. g) debilitate C1. h) a fuissent C1. i) annullans C1. k) haec desunt C2. l) deest B1. m) 1904. B1. C2. n) ecci in loco raso B1; 6104 C1. o) Arnolde C2. p) suscepto C2. q) Euhardi C1; Euh'di C2. r) deest C2. s) episcopus C2.

1) Dominica Laetare a. 1152. 7. Idus Martii fuit. 2) prope Neuwied.

Recensio I. codd. A.

nardo; in cuius locum rex Arnoldum cancellarium suum substituit. Mindensis quoque episcopus Henricus, pro obcecatione cuiusdam clerici cum se expurgare non posset, auctoritate Eugenii papae depositus, et in monachico habitu usque ad terminum vitae perstitit in Insula ipsius civitatis, ubi quondam abbas fuerat.

Cuono¹ archiepiscopus Magadeburgensis obiit, et^a electus est Gerhardus, maior prepositus; set imperator Wichmannum Zizensem episcopum eis prefecit².

Coloniae^a quidam Iudeus^a ex^a patre^a Iudeo^a, set^a converso^a, dum in pascha corpus Domini oretenus susciperet, ecclesiam egressus, in cimiterio humo operuit. Superveniens vero sacerdos fossam aperiens, formam infantis invenit, quam cum ad ecclesiam reportare vellet, lux caelitus advenit, et cum eadem luce manibus eius elapsa caelos petiit.

Ian. 26.

Sept. 10.

7. Kal. Febr. facta est eclipsis solis circa meridiem.

Quarto Idus Septembris³ capta est Ascalona^b a christianis.

Eugenius papa felicis memoriae obiit; cui Anastasius, qui et Cunradus, successit.

Recensio II. codd. B. C.

duobus cardinalibus, Gregorio scilicet et Bernhardo; cui substitutus est Arnoldus, regis cancellarius et Aquensis prepositus. Item Henricus Mindensis episcopus⁴, dum propter clericum quendam, qui in civitate a suis, ipso consentiente ut dicebatur, cecatus fuerat, expurgare se non posset, multis pertesus^c adversitatibus, coram^d prefatis cardinalibus episcopatu renuntiavit; cui successit Wernerus^e, eiusdem aecclesiae maior prepositus.

Eugenius papa obiit, et succedit Anastasius, qui et Conradus.

* Colonie quidam ex patre Iudeo, sed converso, dum sacramentum corporis Christi in paschali festivitate oretenus suscepisset et aecclesiam egressus, nescio quid exinde acturus, domum inferre cogitasset, divinitus territus exhorruit, et nescius quo se verteret, id in cimiterio facta fossa sepelivit. Sed superveniens sacerdos et rem discens, fossam aperuit et formulam infantuli inveniens, ad aecclesiam cum reverencia asportare voluit, sed mirum dictu, luce caelitus emissa, cum ipsa e manibus eius elabens caelos petiit.

a) haec des. spatio vacuo relicto A 2. b) Aschalona A 1. = c) percesus C 1; pertesus post corr. pertensus C 2, ubi adv. c. desunt. d) a C 2. e) Warnerus C 1.

1) Potius Fridericus I, qui sedit annis 1142—1152. P. 2) Iam a. 1152. 3) d. 12. Augusti alii referunt; v. Wilken III, 2, p. 26. 4) Cf. Annal. Palidenses a. 1153. sub finem. P.

Recensio I. codd. A.

Anno Domini 1154.

Rex expeditionem^a suam in Italiam indixit, quo impe-^{Sept. 29.}
riali benedictione a domno apostolico sublimaretur. Ana-
stasius papa^b obiit; cui Nicholaus Albanensis successor electus
est et Romano more vocatus est Adrianus^c.

Albero Treverensis archiepiscopus obiit¹; cui Hillinus
successit.

Rex² Italiam ingressus, primo Placentiam, Emiliae civita-
tem³, edomuit, quaedam etiam castella ob insolentiam Me-
diolanensium igne devastat. Terdonem quoque munitissimam
civitatem per septem et amplius septimanas obsidens vicit.
Spoletum, nobilissimam Umbriae civitatem, concremat⁴, licet
non magno exercitu vallatus esset, et sic versus mare Ro-
mam iter suum disposuit. Quo veniens, gloriose a domno
Adriano apostolico, presentibus cardinalibus, multis astanti-
bus episcopis, coronatus et unctus, 14. Kal. Iul. cesar^{Iun. 18.}
et augustus est appellatus. His rite gestis, ecce Romani
repente armata manu imperatorem et suos bello petunt^d,
set milites imperatoris fortiter eos excipientes, trans Tiberim
in forum remittunt, ibique in eos tanta cede debachati sunt,
ut Tyberis cruore occisorum sanguinolentus incederet. Se-
datis itaque imperatoria potentia Romanis, cesar, in Italia
compositis rebus, regredi statuens, in regressu magis quam
in accessu de temeritate et superbia Mediolanensium certifi-
catus est, qualiter Laudam^e et Cumam, duas scilicet episco-

*Recensio II. codd. B. C.*3.^f Anno Domini 1154.

* Circa festum sancti^g Mychahelis expedicio regis facta est^{Sept. 29.}
in Italiam. Anastasius papa obiit; cui Nykolaus cardinalis et
episcopus Albanensis successit, et vocatur Adrianus.

* Rex, in Ytaliā traiecto exercitu, primo impetu Placen-
tiam, Aemiliae civitatem, edomuit, quedam etiam castella ob
insolentiam Mediolanensium et Cremensium igne devastat;
deinde Spoletum, opulentissimam Umbrie civitatem, totam
incendio concremat, sicque versus mare cum exercitu pacifice
transiens, Romam^h venit. Ubi a pontifice Romano et omni
senatu honorifice susceptus, in imperatorem consecraturⁱ, post-

a) in It. e. s. i. A2. b) deest A2. c) A. D. 1155. h. l. add. A1. d) premunt
A1. e) Lardam A2. = f) 2.—1159. C2. g) deest B1. h) deest C1. i) con-
secratus C1.

1) a. 1152. 2) Auctor haec perperam in a. 1154. posuit. 3) Immo
burgum Placentinum prope Laudam; v. Lehmann p. 35. 4) Quod post
coronationem factum esse constat.

Recensio I. codd. A.

pales urbes, destruxerint^{a. 1} et omnes in circuitu regiones et civitates aut subiecerint aut devastaverint, preter solum Ticinum, quae et Papia dicitur, quae iam quasi in extremo spiritu posita adiutorium cesaris flagitabat. His ergo imperator commotus, et totum commovens exercitum, quid animo gereret, postea rerum probavit eventus.

Anno^b Domini 1155.

Imperator de Italia redit, perturbatores regni et pacis terrore adventus sui refrenat.

Nov. 25. Inundatio aquarum insolita fuit 7. Kal. Decembris.

Anno Domini 1156.^c

Nov. 1. rem, repudiata priori². Circa festum omnium sanctorum Coloniā venit et ab archiepiscopo et civibus honorifice suscipitur, ibique quidam miles nomine Bernhardus^{c*} accusatus a duce Saxoniae, quod in nece comitis Herimanni de Winzburg noxius teneretur, iussu imperatoris capite punitur.

Recensio II. codd. B. C.

que sollempnem ordinationem a quibusdam vulgaribus facta seditione, ex improviso tempore meridiano^d bello inpetitur. Imperator vero et sui subito armati, hostes strictis gladiis trans Tyberim remittunt, et tanta in eos cede deseuiunt, ut ipse alveus fluminis totus sanguine occisorum immutaretur. Hac cruenta victoria 14. Kal. Iulii parva manu suorum perpetrata, sequenti die non moratus reditum instituit, et exercitum incolumem in patriam reduxit.

4.^e Anno Domini 1155^f.

* Imperator de Italia Galliam reversus, perturbatores regni et pacis adeo edomuit, ut in brevi quies firmissima terrore sui adventus redderetur.

5.^g Anno dominicae incarnationis 1156.^h

* Imperator Coloniā circa festum omnium sanctorum veniens, ab archiepiscopo Arnaldo et civibus honorifice suscipitur; ubi quidam miles Bernhardusⁱ nomine, qui in necem Herimanni de Winzburg conspirasse a duce Saxonum convictus est, inconsulte procedens, iussu ipsius imperatoris decollatur.

a) destruxerunt — subiecerunt — devastaverunt A 2. b) ita A 2, ubi Anno D. 1155. Imp. — Decembris post add. c) 1155. A 2. c*) Bernardus A 1. = d) mediano corr. meridiano B 1. e) 3. C 2. f) 1155. post corr. 1154. C 2. g) 4. C 2. h) post corr. 1155. C 2. i) Bernardus B 1.

1) Urbes iam ante subiectae, non tamen destructae sunt. 2) Iam a. 1153; cf. Ann. Aquenses, SS. XXIV, p. 38.

Recensio I. codd. A.

Arnoldus^a Coloniensis archiepiscopus obiit; cui Fridericus, prepositus Sancti Georgii, successit.

Gravis¹ dissensio inter papam et dominum imperatorem oritur². Nam papa quondam Innocentius Romae in muro pingi fecerat se quasi in throno pontificali sedentem, imperatorem vero Lotharium complicatis manibus coram se inclina-

Recensio II. codd. B. C.

6.^b Anno Domini 1157.^{b*}

Domnus Arnoldus archiepiscopus obiit³. Deinde generali electione clerus et populus habita, gravi partium scissione a se invicem dividuntur, et una pars Gerhardum^c Bonensem prepositum, altera Fridericum prepositum Sancti Georgii acclamando variatur. Sed utrimque iusticiam^d partis suae defensantes, cum magna animositate pro confirmatione et investitura electorum primo apud Nürinberg^e, postremo apud Radasponam⁴ ad audientiam imperialem et principum profiscuntur; ubi tandem voluntate et iudicio imperii, dum partes non conveniunt, Fridericus investitur^f, indeque continuo cum suis electoribus digrediens Romamque veniens, á domno Adriano in archiepiscopum consecratur⁵. Post hoc etiam accepto pallio, cum summo suorum tripudio Coloniam regrediens, in brevi castrum Randenrode^{g.6} ad favorem Gozwin^h de Heimesbergⁱ et iniuriam Harperni^k, eiusdem castris tutoris, obsidet et deicit; quod postmodum in melius restruitur et firmiori vallo circumdatur.

* Eodem tempore inter dominum apostolicum Adrianum atque imperatorem Fridericum graves controversiae oriri ceperunt, quae huiusmodi causam habuisse feruntur. Papa Innocentius, eius¹ nominis secundus, Rome quondam in muro pingi fecerat se ipsum quasi in sede pontificali residentem, imperatorem vero Lotharium complicatis manibus coram se inclinatum, coronam imperii susipientem. Accessit huic, si

a) Arnolfus C. episcopus 42. = b) 5. C2. b*) post corr. 1155. C2. c) Gerhardum C1. d) u. partem suam C2. e) Rürinberg C1. f) investitus inde c. C1. g) Randerode C2. h) Goswini C2; Goluunt C1. i) G. Rürinberg C1. k) Narperni C1. l) eiusdem C2.

1) Quae sequuntur quamvis a. 1156. addita, non tam huius anni quam longioris temporis historiam continere, patet. Auctor secundae recensio-
nis haec partim aliter disposuit, partim omisit. 2) Cf. Gesta Frid. III, 10.
3) a. 1156. 4) a. 1156, Sept.; cf. Otto Fris. Gesta Frid. II, 32,
SS. XX, p. 415. 5) Cf. Cat. I. archiepiscoporum Colon., SS. XXIV,
p. 342, quem hoc chronicae loco usum esse negaverim; cf. Platner p. XIII n.
6) Randerath, prope Heinsberg.

liber. S.
65-66

es. - kronung
Lothar
es. - tum =
leben

Bild = 1
Stiftsarchiv
Wien
Bischof

Recensio I. codd. A.

157. tum coronam imperii suscipientem. Fuit et aliud incentivum et fomes discordiae. Imperatore enim curiam habente cum primoribus regni apud Bisuntium in Burgundia, affuerunt ex parte papae duo cardinales litteras apostolici ad eum deferentes, in quibus inter alia hoc continebatur: *Beneficium^a coronae tibi contulimus, neque penitencia moveremur, si excellentia tua maiora^a a nobis beneficia suscepisset.* Hoc^b verbum pro feodo interpret cesari interpretatus est. Hoc audito, imperator in iram nimiam accenditur, set et cuncti principes et amici imperatoris predictum verbum nimium ventilantes, in tantam iram exarserunt, ut eosdem cardinales acerrima morte peremissent, nisi auxilio et ductu imperatoris liberati citius migrassent. Ait ergo imperator: 'Quod a solo Deo habemus, hoc ipsi pro feodi beneficio computant? Numquam in hoc consentientes erimus, set primam vocem electionis regiae episcopo Mogontiensi recognoscimus, regalem consecrationem episcopo Coloniensi, imperialem consecrationem Romano pontifici, coronam vero^c imperii soli Deo attribuimus. Picturae deleantur, scripturae corrigantur, alioquin inter me et eum numquam erit pax'. Audita itaque Romae^d ira et

Recensio II. codd. B. C.

dici debet, contumeliae aliud quiddam persimile, quod novae
 commotionis atque dissensionis magnum seminarium fuit.
 Imperatore^e etenim cum primoribus regni curiam habente in
 Burgundia apud civitatem Bisunzium^f, affuerunt cardinales
 duo litteras apostolici Adriani deferentes, in^g quibus inter
 alia hec continebantur: *Beneficium corone tibi contulimus,*
neque penitencia moveremur, si excellentia tua maiora a
nobis beneficia suscepisset. Quod verbum, scilicet beneficium,
 hii qui circa imperatorem erant usualiter interpretantes et in
 contumeliam ipsius positum asserentes, animum eius in iram
 concitaverunt atque predictos cardinales iniuriis affectos e
 conspectu suo eiecerunt. Ait itaque imperator: 'Quod a solo
 Deo habemus, coronam videlicet imperii, non Romano pon-
 tifici, sed soli Deo attribuimus. Primam vocem regiae elec-
 tionis episcopo Mogontiensi recognoscimus, regalem conse-
 crationem archiepiscopo Coloniensi permittimus, imperialem
 consecrationem Romano pontifici assignamus. Picturae itaque
 deleantur, scripture corrigantur, alioquin inter regnum et

a) a n. m. A1. b) H. v. des. A2. c) i. v. A2. d) deest A1. = e) vero
add. C1. f) Bizuncium C2. g) in q. i. a. h. cont. des. C2.

1) *Verba epistolae in Gestis III, 9. servatae non satis accurate reddita sunt.*

II, zur Fassung I.

Recensio I. codd. A.

causa irae imperatoris, magno timore papa et omnes^a cardinales et cuncti Romani perculsi sunt, et crebris epistolis, quas ad eum et proceres dirigebant, mitigare furorem animi eius nitebantur, dicentes, quod non recte verbum illud, scilicet beneficium, interpretatum esset, eo quod apud eos beneficium non feodum, sed quasi benefactum haberetur¹. Illud ergo seminarium discordiae inter Romanos et imperatorem erat. Nec hoc latet, quod domnus papa, audito imperatoris adventu ad vincula sancti Petri Roma discedens, iuxta pra-^{1159.} tum quoddam cum cardinalibus suis consilium habuerit, ut ^{Aug. 1.} domnum imperatorem excommunicaret, et vix peracto hoc consilio, noctu vita decesserit; et quod plurimi cardinales hoc se voto constrinxerint, quod, si domnum papam vita decedere contigisset, nullum ei successorem, nisi qui eiusdem esset propositi et voluntatis contra imperatorem, eligerent. Unde post obitum eiusdem papae magna discordia et scisma lugendum omnibus ecclesiae filiis in aeclesia Dei factum est, ceteris cardinalibus conventionem et votum eorum ignorantibus,

A 2.

A 1.

et usque in hanc diem huius duravitque per 16 annos. scismatis perseverat periculum.

Anno Domini 1157.

Imperator, habita generali curia cum principibus, expeditionem in Italiam contra Mediolanum indixit. Fridericus Coloniensis episcopus castrum Randerode^b destruxit².

Anno Domini 1158.

Imperator Italiam intraturus, Reinoldum cancellarium suum, virum omni probitatis genere mirabilem, et Ottonem palatinum comitem premisit³. Qui Bononiam venientes, peractis ibi

Recensio II. codd. B. C.

sacerdotium concordia et pax stare non poterit. At Romani indignationem et iram imperatoris metuentes, aliam interpretationem nominis huius protulerunt, et beneficium quasi benefactum^c intelligi debere dixerunt.

7.^d Anno dominicae incarnationis 1158^e.

Imperator Italiam intraturus Reginaldum cancellarium suum, postea archiepiscopum, et Ottonem palatinum comitem premisit.

a) deest A 2, ubi et omnes R. b) Raudenrohde A 2. = c) beneficium C 1. d) 6. C 2. e) 1158. corr. 1157. C 2.

1) V. epist. Hadriani Gesta III, 22.

2) Cf. Ann. Aquenses l. l.

3) Haec narratio desumpta est ex epistola Reinaldi cancellarii et Ottonis palatini comitis ad imperatorem data, quam typis expressit H. Sundendorf, Registr. II, 131. P.

Recensio I. codd. A.

Ep. Rein. negotiis suis, iter suum versus Ravennam dirigunt. Venientes itaque ad eandem civitatem, archiepiscopus eiusdem civitatis^a habens secum 14 episcopos, quos ob reverentiam imperatoris convocaverat, cum magno honore eos suscepit. Cumque legationem imperatoris civibus intimare voluissent, Willelhelmus^b prefectus eiusdem urbis totaque civitatis nobilitas et militia Anchonam profecti sunt, pecuniam^c a Greco sibi promissam^c accepturi et iuramentum fidei suae ei prestaturi. Iuratum est enim ab eis eidem Greco, qui Anchone morabatur, quod ipsi personam eius et res contra omnem hominem tueri deberent. Reinoldus ergo cancellarius et Otto palatinus Ravennae morantes, reditum illorum petente episcopo prestolabantur. Cumque non redirent, Reinoldus et Otto ira moti egressi sunt de civitate post illos, et ecce illi ab Anchona revertentes occurrerunt eis, magnum pondus auri, quod a Greco acceperant, deferentes. Erant autem fere 300. Reinoldi autem milites non amplius quam 10 erant. Irruit ergo spiritus fortitudinis in Reinoldum, et in Domino confisus multitudinem illorum cum paucis suis assiliit. Inito certamine, captus est idem prefectus Willelhelmus et filius eius Petrus et sex de nobilioribus civitatis, ceteri fuga vix elapsi sunt. Dum autem Reinoldus et sui Ariminum appropinquarent^d, premiserunt nuncios ad consules civitatis, imperantes eis, ut sibi occurrerent et eos cum captivis suis susciperent. Quod illi statim cum magno honore fecerunt. Sequenti autem die versus Anchonam iter suum dirigunt. Tantus autem terror omnes finitimas civitates et oppida invasit, ut singuli clamarent: 'Ex quo Ravennates, qui domini terrae istius dicuntur, capti sunt, quis poterit evadere de manibus tantorum legatorum'? Transeuntes itaque^e per omnes maritimas civitates, videlicet Pisaurum, Fanum^f, Senogallum, honorem et terrorem advenientis cesaris diffu-

Recensio II. codd. B. C.

Qui Bononiam venientes, peractis ibi negociis imperialibus, Ravennam secesserunt, ibique ab archiepiscopo civitatis ipsius et multis aliis episcopis honorifice suscepti sunt. Cumque causam adventus sui civibus intimare voluissent, prefectus eiusdem urbis et caeteri quique nobiliores ex urbe secedentes, Anchonam profecti sunt, quasi non imperatori Romanorum, sed Grecorum pro pecunia sibi promissa fidelitatem debitam servaturi. Quibus redeuntibus accepta pecunia, predictus cancellarius eis occurrit, et, inito certamine, cum 10 suis 300 illorum fugere compulit, ipsum prefectum cum filio et sex^g nobilioribus cepit secumque Ariminum deduxit^h. Sequenti autem die versus Anchonam iter arripuit, et dum eum suscipere renuerent, urbem cum exercitu circumdedit civesque ad deditionem coegit. Post hec intercedente archiepiscopo Ravennati pro civibus suis, quos cancellarius captos tenebat, eorum absolutionem meruit, totaque civitas domno imperatori fidelitatem iuramento firmavit, quod ante 200 annos nulli imperatorum exhibitum fuerat.

a) urbis A 2. b) Wilhelmus A 1. c) pecunia — promissa A 1. d) prop. A 1.
e) Transeuntesque A 1. f) Fermum *epist. l. c.* = g) 7 C 2. h) duxit C 2.

Recensio I. codd. A.

mabant. Anthonitani vero Greco fidem servantes, ad eos *Ep. Rein.* exire noluerunt. Qua de causa Reinoldus cancellarius et Otto palatinus, collectis undique tam militum quam peditum copiis, castra metati sunt iuxta mare, volentes civitatem assultu petere et quicquid extra muros erat devastare. Cives vero videntes periculum sibi imminere, rogaverunt Grecum, ut eis occurreret et iram eorum^a mitigaret. Qui, misso ad eos uno comite Alexi, peciit, ut et civitati vellent pro ipsius amore et obsequio parcere et ipsum alloqui et videre. Quod et factum est. Exivit enim ad eos idem Grecus cum omnibus soldariis suis prope castra eorum, et ipsi nichilominus cum timpanis^b et vexillis et equis faleratis eum susceperunt. Haec autem omnia egit Reinoldus pro gloria imperatoris. Cum ergo sic in unum convenissent, cancellarius et palatinus ceperunt Greco obicere quae de eo eis fuerant nuntiata. De quibus omnibus ipse se manifeste et competenter excusavit, asserens, se ipsum et totam pecuniam domini sui regis Grecorum ad beneplacitum Romani imperatoris expositurum. His ita compositis, ab expeditione et armis manum continuerunt, accepto^c tamen ab Anthonitanis fidei iuramento. Archiepiscopus vero Ravennae ibi existens, pro liberatione hominum suorum^d laborans, precibus hoc obtinuit, quod captivos cum integritate rerum suarum dimiserunt, hac conditione, quod tota civitas debitam imperatori iuravit fidelitatem, transactis scilicet 200 annis, ex quo Ravenna nulli imperatorum fidelitatem fecit. Haec itaque operatus est^e Reinoldus, cum adhuc esset imperatoris cancellarius.

Igitur imperator, maximo exercitu Theutonicorum adunato, animose et gloriose Lombardiam ingreditur, multis sibi associatis imperii principibus, inter quos precipui erant rex Boemiae, Fridericus Coloniensis archiepiscopus, Heinricus dux Saxoniae¹, Fridericus dux Alamanniae, Bertholfus^f dux Alsaciae², Heinricus dux Karintiae, Ludowicus lantgravius, Cuonradus palatinus Rheni, et alii quam plures Romanae virtutis proceres. Transcensis itaque Alpibus, ventum est ad fluvium qui Adua nuncupatur. Mediolanenses vero pontes omnes eiusdem torrentis destruxerant, ut imperatori impedi-

Recensio II. codd. B. C.

Igitur imperator eodem anno^g, propter insolentiam Mediolanensium valido exercitu adunato, Longobardiam ingreditur, multis se comitantibus regni principibus, quorum precipui erant rex^h Boemie, Heinricus dux Saxoniae, Fridericus dux Alamanniae, Bertolfusⁱ dux Karinthie, Heinricus dux Alsaciae, Lûdewicus^k lantgravius, Cunradus comes palatinus, Fridericus Coloniensis archiepiscopus. Transcensis itaque Alpibus, cum ventum fuisset ad fluvium qui Adua nuncupatur, et eum sine gravi periculo nemo transire^l potuisset, eo quod Mediolanenses omnes pontes eius diruissent, Boemii

a) eis A 2. b) tymphanis A 2. c) recepto A 2. d) suique A 2. e) deest A 1.
f) Berchtolfus A 1. = g) eodem anno paullo infra post adunato ponit C 2.
h) dux e corr. B 1. i) Bertholfus C 2. k) Ludow. C 1. l) transsire B 1.

1) Qui huic expeditioni haud interfuit, sed dux Heinricus Bavariae; v. Lehmann p. 36. 2) de Zaringen.

Recensio I. codd. A.

mentum itineris facerent, mutata superbia illa qua ante cesari mandaverant, scilicet non sibi necesse esse, ut se usque Mediolanum fatigaret, quoniam apud Aduam fluvium ei vellet occurrere. Itaque quidam ex militibus freti audacia, subvecti fortibus equis, fluvium transvadare ceperunt; set multi ex ipsis nimietate undarum pressi submergebantur, aliqui, equis submersis, vix evaserunt, ac quosdam Mediolanensium, quos in ripa offenderant, fugaverunt. Boemi vero quendam de Longobardis capientes, minis extorserunt, ut eis vadum torrentis ostenderet^a. Quo demonstrato, certatim evadentes, constratis pontibus tutum omni exercitui transitum fecerunt per triduum. Cesar vero ut ultiores attigit ripas, regiones Mediolanensium ingreditur, cum ecce Papienses et Cremonenses cum valido exercitu se ei iunxerunt, qui et ipsi inimici erant Mediolanensium. Nec mora, castrum cui Tritium^{b. 1} nomen est, ubi presidia Mediolanensium erant, obsessum ceperunt. Imperator vero Mediolano^c appropinquans, premisit marscalcum^d suum cum 50 militibus, ut videret, quo loco castra cesaris circa civitatem locarentur. Secuti sunt autem eundem marscalcum plus quam 500 milites, quorum de numero comes Austriae² Ekkebertus^e nomine erat, absque iussu imperatoris cum illis profectus. Venientes itaque Mediolanum, vident civitatem omni parte munitam, obseratis omnibus firmiter portis, et nec sonum in ea aliquem omnino facientem. Considerantes ergo^f cum ociosa oportunitate civitatem, fossata, stratas et loca, ubi aptius castra metarentur, nullum,

Recensio II. codd. B. C.

quendam Longobardum capientes, minis extorserunt, ut eis vadum fluminis ostenderet, et sic demum constratis pontibus per triduum incolumis transivit exercitus omnis. Post hoc Papienses et Cremonenses cum valido exercitu se imperatori coniungentes, quia et ipsi hostes Mediolanensium existebant, repente castrum cui Tritium^g nomen erat, ubi presidia Mediolanensium fuerant^h, obsidentes et expugnantes ceperunt. Imperator vero Mediolanoⁱ appropinquans^k, premisit marscalcum suum cum 50 militibus ad investiganda opportuna castrorum loca^l. Quibus dum se Ekkebertus comes Austriae cum 500 et eo amplius militibus sociasset, consideratis castrorum locis, dum redirent, et comes predictus aliquantulum

a) ostenderent A 1. b) Tritium A 2. c) et M. A 2; Mediolanum A 1.
d) m. s. c. 50 m. p. A 1. e) Ekkebertus A 1 *semper*. f) igitur A 2.
= g) Trucium C 2. h) erant C 2. i) Mediolano C 2. k) appropians C 2.
l) 1. castr. C 2.

1) Trezzo; iam antea captum; v. Lehmann p. 36, qui etiam de sequentibus fusius egit. 2) de Buringov, Ottonis Fris. cont. Sanbl. c. 11, SS. XX, p. 308.

Recensio I. codd. A.

ut diximus, ex urbe contra se bellicum motum senserunt^a, sicque citato cursu ad imperatorem redire ceperunt. Comes vero Ekkebertus cum paucis suorum infausto auspicio tardius ac morose regrediebatur. Quod intuentes qui in urbe erant, pene ad 2000 e portis eruperunt, et eos insecuti, grave bellum commiserunt. Ibi fortissimus comes Ekkebertus occisus est cum nonnullis, aliqui vero captivati sunt. Quo comperto cesar inter cenandum, predictum comitem satis luctuose deploravit, alios de inobedientia coarguit, ipse vero sequenti die cum omni exercitu Mediolanum accessit et castra sua ante portam quae Romana dicitur locari fecit, reliquis principibus circa alias portas et oportuna loca observantibus, excisis vineis quae in circuitu urbis erant. Sic ergo Mediolanum a toto exercitu omni parte obsessum est. Nec vero omnia quae in illa obsidione gesta sunt describenda suscepimus, quia nec nostrae cuncta patent cognitioni, quoniam qui singula describere vellet modum Regiae Cronicae excederet, licet a nonnullis haec studiose perscripta noverimus. Cum ergo sic^b Mediolanenses obsessi essent, quadam die, quietis caesarianis, arma corripunt^c et e tribus portis audacter erumpunt, ex una scilicet ubi imperatoris^d castra erant, ex alia ubi rex Boemiae observabat, ex tertia ubi dux Saxoniae erat. Commissum est itaque grave prelium, caesarianis pro gloria, Mediolanensibus pro salute pugnantibus. Victi sunt tandem Mediolanenses et in urbem redire coacti. Ergo per aliquot dies sic obsessis^e, multitudine ruricularum intus conglobata, cum animalia ad pascua exire nequirent, fetor ingens in urbe prevaluit. Considerantes quoque Medio-

Recensio II. codd. B. C.

lum moras faciens tardius sequeretur, Mediolanenses ad duo pene milia subito e portis eruperunt, et commisso prelio comitem cum nonnullis peremerunt, quosdam vero captos abduxerunt. Hac temeritate eorum motus imperator, die sequenti cum omni exercitu ad loca castrorum accessit, et excisis vineis quae in circuitu civitatis erant, ipsam obsidione forti circumdedit. Cum ergo sic^f Mediolanenses obsessi essent, quadam die, quietis^g caesarianis, arma corripunt et e tribus portis audacter erumpunt, ex una scilicet ubi imperatoris^h castra erant, ex alia ubi rex Boemiae observabat, ex tertia ubi dux Saxoniae erat. Commissum est itaque grave prelium, caesarianis pro gloria, Mediolanensibus pro salute pugnantibus. Victi sunt tandem Mediolanenses et inⁱ urbem redire coacti.

Ergo per aliquot^k tempus sic obsessis, multitudine ruricularum intus conglobata, cum animalia ad pascua exire nequirent, fetor ingens in urbe prevaluit. Considerantes quoque Mediolanenses nequaquam se

a) ...senserunt A1. b) M. sic A1. c) arripuerunt A1. d) i. c. e. ex a. u. des. A2. e) obsis A1. = f) Mediol. sic C2. g) deest C1. h) c. imp. C2. i) ad C2. k) aliquod C2.

Recensio I. codd. A.

lanenses nequaquam se^a imperatoriae maiestati resistere, deditionem facere disposuerunt. Episcopo itaque precedente, et clero ac deinde militibus, ad extremum plebe sequente, pulchro spectaculo ad tentoria imperatoris processerunt, pacem et misericordiam postulantes. Imperator itaque ex consilio principum veniam pacemque victis indulsit sub congruenti conditione et annui tributi redibitione¹. Facta est conditio
 Sept. 8. huius victoriae in nativitate Dei genitricis Mariae. Ipsa die caesar coronatus Mediolanum intravit, multis ante se^b imperatoribus hoc ingressu negato. Itaque imperator victoriosus inde digressus, acceptis obsidibus fere 500, velut de Mediolano securus, ad alia negotia intendit animum. Nec multo post² Reinoldum cancellarium et Cuonradum³ palatinum^c misit Mediolanum pro conditione tributi, quod eis victis inposuerat. Mediolanenses vero ingenitae sibi fraudis memores, necare legatos imperatoris et bellum innovare disposuerunt. Quod cum cancellario et palatino innotuisset, mutato habitu nocte de civitate fugientes, ad imperatorem venerunt et ei singula quae acciderant indicaverunt. Quibus cognitis, imperator furore succensus, directis undique nuntiis, principes et exercitum readunari iussit ac denuo Mediolanum obsideri mandavit; sicque per triennium in obsidione et vastatione non urbis, sed regionis insudavit.

Recensio II. codd. B. C.

imperatoriae maiestati resistere, deditionem facere disposuerunt. Episcopo autem precedente, et clero ac deinde militibus, ad^d extremum plebe sequente, pulchro spectaculo ad tentoria imperatoris processerunt, pacem et misericordiam postulantes. Imperator itaque ex consilio principum veniam pacemque victis indulsit sub congruenti conditione et annui tributi redibitione. Facta est conditio huius victoriae in nativitate Dei genitricis Mariae. Ipsa^e die cesar coronatus Mediolanum intravit, multis ante se imperatoribus hoc ingressu negato. Itaque imperator victoriosus inde digressus, acceptis obsidibus fere 500, velut de Mediolano securus, ad alia negocia intendit animum. Nec multo post Reinoldum cancellarium et Cunradum palatinum misit Mediolanum pro conditione tributi, quod eis victis imposuerat. Mediolanenses vero ingenite sibi fraudis memores, necare legatos imperatoris et bellum innovare disposuerunt. Quod cum cancellario et palatino innotuisset, mutato habitu nocte de civitate fugientes, ad imperatorem venerunt et ei singula quae acciderant indicaverunt. Quibus cognitis, imperator furore succensus, directis undique nunciis, principes et exercitum readunari iussit ac denuo Mediolanum obsideri mandavit; sicque per triennium in obsidione et vastatione non urbis, sed regionis insudavit.

a) i. m. se A1. b) deest A1. c) palent. A2. = d) deest C2. e) Ipso C2.

1) Haec nimis ampliata sunt. 2) Ianuar. 1159. 3) Ottonem de Witolincbach; cf. Gesta Frid. IV, 21.

Recensio I. codd. A.

Eodem anno apud Papiam Fridericus Coloniensis episcopus obiit.

Anno Domini 1159.

Imperator natale Domini in Lombardia celebrat, exercitu regiones Mediolanensium obsidente. Colonienses vero pari voto et communi electione Reinoldum cancellarium in pontificem sibi elegerunt, qui adhuc in Italia cum imperatore erat.

His diebus imperator, coadunato universo exercitu, Cremam urbem munitissimam per septem menses expugnabat¹. Hi autem qui in urbe erant loci munimine freti, duos Theutonicos milites captos in conspectu caesaris suspenderunt. Quibus visis, tam imperator quam exercitus urbem assultu^a inpetebant. Nec pacis aut^b veniae locus erat, set quicumque ex^c utraque parte capiebantur statim suspendebantur. Interea dux Saxoniae circa ortum cuiusdam diei cum militibus fere 40 agris Mediolanensium astitit, viditque eos agriculturae operam dare et pone^d unumquodque aratrum equitem armatum incedere. Nacta ergo oportunitate, cum clamore militari in eos irruit. Qui, dimissis aratris, fugae presidium arripuerunt. At hi qui in civitate erant, viso duce, portas clausuerunt nec fugientes socios intromiserunt. Alii^e ergo a militibus ducis occisi, alii sunt capti. Captus est ibi a duce ex Mediolanensibus miles pulcherrimus^f, armis decorus ac sericis indutus et omni membrorum qualitate spectabilis². Dux itaque Cremis ad imperatorem revertitur.

Recensio II. codd. B. C.

Eodem tempore Fridericus Coloniensis archiepiscopus, qui erat in eadem expeditione, casu de equo corruens, ruptis interioribus, post paucos dies apud Papiam vitam finivit, corpusque eius exossatum ad sedem propriam relatum est.

8.^g Anno dominicae incarnationis 1159.^h

[Domnusⁱ Reinoldus imperatoris cancellarius, de quo multa iam premisimus, ipso imperatore missis et scriptis petente et suggerente, archiepiscopus Coloniensis ecclesie eligitur et constituitur, sed nondum consecratur. Hisdem diebus imperator, coadunato universo exercitu, urbem Cremam munitissimam per 7 menses oppugnabat. Hiis autem qui intus erant viriliter repugnantibus, et multis

a) assaltu appetebant C2. b) ac A2. c) ex u. des. C2. d) prope C2. e) Alii — capti des. A1. f) pulcherrimis a. decoris A2. = g) 7. C2. h) 1159. corr. 1158. C2. i) Domnus — cyneres redegit des. B1. C2, qui narrationem codicum A: Imperator coadunato universo — felix uterque (p. 103) repetunt.

1) 'Quaecunque de Cremae obsidione prodita invenimus, eae maxima ex parte narratiunculae sunt, unde ad res gestas cognoscendas nihil redundare possit'. Lehmann p. 37. 2) Cf. similem narrationem Gesta Frid. IV, 46.

Recensio I. codd. A.

Miles vero ille pro vita sua duo milia marcarum spondit; sed caesar vindictam animo gerens, equa sorte ut ceteros iubet eum ante portam urbis suspendi, multis etiam ex Theutonicis pro forma illius compatiens. Tandem Cremenses vim militum ferre non valentes, petitis dextris imperatoriae se et urbem^a tradunt potestati¹. Dedit autem imperator facultatem singulis, ut quaeque humero gestare^b potuissent, efferrent^c; ubi matrona quaedam neglectis opibus virum suum debilem permissu caesaris humeris impositum urbe eduxit^d. Sic itaque Crema victa et subacta est, in qua spes maxima Mediolanensium erat. Interea^e legati Coloniensium Italiam veniunt, domnum Reinoldum cancellarium^f sibi in pontificem deposcunt. Gavisus ergo imperator, quod locum honoris deferendi^g ei invenisset, grato animo Coloniensem episcopatum et quae sui iuris erant tradidit. Nec multo post idem Reinoldus, accepta licentia imperatoris, de Italia Coloniam venit, novam militiam imperatori adducturus. Susceptus itaque honorifice a capitaneis et civibus Coloniensis ecclesiae, dispositis in brevi negotiis suis^h, cum 300 electis militibus rursum in Lombardiamⁱ ad imperatorem revertitur².

Illis diebus imperator, relictis tentoriis ac somariis et omnibus impeditivis, expedite cum militibus et armis per diem et noctem rapuit se in terram et montana Brixienstem, destruens pontes et castella pontium per diversas aquas, unde^k mercatus adduci poterat Mediolanensibus, villas quoque innumeras circumquaque devastans^l. Erat quidam burgus civitati comparabilis³, clausus lacu, Alpibus et palude, tam natura et^m situ loci fortissimus, quamⁿ omni divitiarum^o

Recensio II. cod. C1.

hinc et inde corruentibus, Cremenses tandem rebus suis diffidentes in deditionem venerunt, seque et urbem imperatoris arbitrio tradiderunt. Sic itaque Crema victa et subacta est, in qua spes maxima Mediolanensium erat. Post hec imperator, in terram Brixienstem traiecto exercitu, pontes et castella pontium per diversa flumina, unde mercatus Mediolanensibus apportari poterat, villasque quam plurimas devastabat. Erat quidam burgus clausus lacu, palude et montibus, natura et situ loci nvictissimus omnique genere divitiarum opulentus, adeo ut Brixienstem

a) deest A2. b) gestare — deportavit maiori littera scripta sunt A1. c) ex urbe afferrent B1. C2. d) deportavit A1. e) Igitur A2. f) c. suum electum dep. B1; suum cancellarium sibi electum d. C2. g) ei d. A1. h) deest A1. i) Longobardiam B1. C2. k) inde B1. l) destruxit A2. m) quam C2. n) et C2. o) g. d. C2.

1) 1160, Ian. 26. 2) a. 1159, Octobr. 12. apud Cremam erat; Ficker, 'Reinold' p. 33. 3) De cuius situ non constat.

Recensio I. codd. A.

genere opulentus, adeo ut^a Brixenses ibi plus quam in Brixia fiduciam haberent, et, ut dicebatur, Mediolanenses ibi se recipere cogitaverant, si Mediolano pellerentur. Cum igitur^b milites Brixenses et habitatores loci illius innumera-
 biles^c fossatis ac vectibus et multiplici munitionis genere ad defensionem se preparassent, ubi per paludem artissimus patebat introitus attemptati a militibus Theutonicis, subito victi, fugati, cesi et captivati sunt innumeri, civitas capta, et preda mirabilis in ipsa est deprehensa. Totus exercitus huius predae copia ditatus^d esset, nisi intempesto^e noctis silentio ignis furtim immissus predam ipsam simul et civitatem in cineres rede-gisset. Accessit huic^f fortunae, quod
 ante festum beati Laurentii capti sunt ex Mediolanensibus 1161?
 Aug. 10.
 amplius quam 500, innumeri occisi, militibus Coloniensibus pugnam incipientibus¹ et a meridie usque ad noctem cum magno hostium dampno viriliter perseverantibus, imperatore circa vesperum tantum cum centum quinquaginta militibus eis succurrente et ita ibidem ante ipsam portam Mediolani militante. Ibi sub eo equus suus optimus est interfectus, et ipse inter clipeum et corpus lancea^g crudeliter est petitus. In alium tamen transiliens equum, per gratiam Dei intactus et omnino incolumis evasit, miles strenuus, imperator incautus, felix uterque.

Anno Domini 1160.

Imperator natale Domini in Italia celebrat, necdum Mediolano subacto; fraudulentem tamen deditionem facere disponebant. Offerebant siquidem destruere partem fossati, destruere etiam 40 ulnas muri ad introitum et exitum civitatis, ut transeat imperator cum exercitu, et deicere 30 turres equales domibus et preterea excellentem turrim Sanctae Mariae, dare 300 obsides, decem milia marcarum et tributum singulis annis de civitate et provincia. Itaque

Recensio II. cod. C1.

in ipso amplius quam in Brixia fiduciam haberent et, sicut dicebant, Mediolanenses ibi se recipere cogitabant, si Mediolano pellerentur. Igitur habitatores loci illius dum se ad repugnandum confidenter preparassent, a militibus Teutonicis per paludem, ubi artissimus patebat introitus, ingressis subito victi, fugati, cesi et capti sunt. Civitas capta, et preda magnifica in ipsa deprehensa. Sed intempesto noctis silentio ignis furtim immissus, predam ipsam simul et civitatem in cineres rede-git].

a) adeo Brixensis ut corr. ibi B 1. b) ergo A 2. c) innumerabilibus C 2.
 d) e. d. B 1. C 2. e) intempeste C 2. f) et huic C 2. g) et lanceam est cr. A 1.

1) De pugna a. 1161, de qua refert Otto Morena, SS. XVIII, p. 633, sermo esse videtur; cf. Lehmann p. 37.

Recensio I. codd. A.

imperator, conscius doli illorum, haec respuit universa. Illi tamen fortiter instabant pacto, regem Boemiae et lantgravium sollicitantes precibus et promissis, ut per eos gratiam imperatoris recuperarent; set ceteri principes odio lantgravii et Boemii pactum quod offerebant imperatorem recipere non paciebantur¹.

Illis diebus imperatore curiam habente apud Parmam civitatem Italiae², advenit Stephanus, frater regis Ungariae, regnum laborans percipere ab imperatore, et ei tria milia marcarum per singulos annos persolvere promittebat; set ea res effectum non habuit. Ibi et nuntii Veneciorum caesarem adeunt, pacem et gratiam eius obnixe postulantes, cum quibus ipse honorabiles legatos remisit. Affuit etiam ibi quidam episcopus Sardiniae, legationem ad imperatorem a principe Sardiniae, viro potenti et ditissimo, afferens^a. Promisit siquidem idem princeps investituram et coronam regni Sardiniae ab imperatoris manu^b suscipere^c et tributum honestum annuatim ei persolvere. Dux etiam Welfo ei curiae interfuit, ducatum Spoletanum ac marchiam totius Tusciae superbe^d ac minaciter postulans. Set imperator talia tantaque nimis inportune requirenti nil ex omnibus his concedens, inexauditum et quasi confusum abire permisit.

Eodem anno³ Arnoldus Mogontiensis archiepiscopus a civibus suis occisus est. Populus enim furens^d, immo demonium habens, eundem pontificem in civitate obsessum,

*Recensio II. codd. B. C.*9. ^e Anno dominicae incarnationis 1160.

Imperatore curiam apud Parmam urbem Ytaliae habente^f, [advenit^g quidam Stephanus, frater regis Ungarie, regnum laborans percipere ab imperatore, et ei tria milia marcarum per singulos annos persolvere promittebat; sed ea res effectum non habuit]. Affuerunt [etiam^h] nuntii Venetiorum, pacem et gratiam imperatoris obnixe postulantes, cum quibus ipse honorabiles legatos remisit. Affuit etiam ibi quidam episcopus legatus principis Sardinie, viri potentis et ditissimi. Promisit namque idem princeps investituram et coronam regni Sardiniae a manu imperatoris suscipere et tributum excellentie eius condignumⁱ annuatim persolvere. Dux etiam Welfo^k ei curiae interfuit, ducatum Spoletanum^m acⁿ marchiam totius Tusciae superbe ac minaciter postulans. Sed imperator talia tantaque^o nimis inportune requirenti nil ex omnibus his concedens, inexauditum et quasi confusum abire permisit.

a) efferens A2; deest A1. b) manibus A1. c) recipere A2. d) deest A2. = e) 8. C2. f) tenente C2. g) haec desunt C1. h) deest C1. i) tr. c. exc. ei. a. exsolvere C2. k) Welfo C2. l) eidem B1. C2. m) Spolit. B1. C2. n) et marchia t. s. T. ac punaciter (pertinaciter?) C1. o) namque C1.

1) Haec certe in a. 1161. collocanda sunt. 2) De hac praeterea nihil constat; sed a. 1164. curiam Parmae habuit, ubi episcopus Sardiniae affuit; Lehmann p. 39. Sed quae de Welfone narrantur ne huic quidem anno conveniunt. 3) Anno 1160.

Recensio I. codd. A.

deinde ad monasterium Sancti Iacobi^a, quod in superiori parte urbis situm erat, fugientem persequens, ipsum monasterium cum clauastro penitus succendit et eum intus latitantem crudeliter peremit^b.

Anno Domini 1161.

Adrianus papa obiit¹, et ea acta sunt quae superius retulimus². Nam cardinalibus ad electionem considentibus^c et in electione Ruolandi, cancellarii prioris papae, ex magna parte concordantibus et eum inmantare cupientibus, refugit obstinatissime, indignum se hoc honore et onere vociferans. Hoc illi audientes qui imperio favebant, Octavianum cardinalem, virum nobilem, elegerunt et Romano more inmantatum Victorem appellaverunt et in iubilo vocis in sede beati Petri collocaverunt; qui mox Romae consecratus est Nonas Octobris³. Quidam vero ex cardinalibus nono die^{Oct. 7.} apud Cisternam castrum⁴ convenientes, predictum Ruolandum rursum eligentes, inmantatum ibidem consecraverunt

Recensio II. codd. B. C.

Eodem^d anno Arnoldus Mogontiensis archiepiscopus a^e civibus suis, cum quibus diu contenderat, apud monasterium Sancti Iacobi, quod in superiori parte urbis situm erat, crudeliter peremptus est, ipsumque monasterium cum clauastro igne penitus consumptum^f.

9. Anno Domini 1161.

Adrianus⁵ papa, audito imperatoris adventu, circa festum beati Petri quod dicitur ad vincula, cum cardinalibus suis Romam egressus, consilium habuit, ut ipsum imperatorem excommunicaret; sed nocte ipsa morte preoccupatus consilium, infectum reliquit. Sed dum cardinales quidam hoc se voto pertinaci constrinxissent, quod nullum ei successorem, nisi qui eiusdem propositi et voluntatis erga imperatorem esset, eligerent, dominum Ruolandum^g, prioris pape cancellarium, concorditer elegerunt. Quem dum Romano more inmantare voluissent, restitit obstinatissime, indignum se hoc honore, quin immo onere, contestatus. Hoc illi audientes qui imperio favebant, Octavianum cardinalem, virum nobilem, elegerunt et Romano more inmantatum Victorem appellaverunt et in iubilo vocis in sede beati Petri collocaverunt; qui mox Rome consecratus est Nonas Octobris. Quidam vero ex cardinalibus nono die apud Cisternam castrum convenientes^h, favore Siculi et eorum qui discordiam inter regnum et sacerdotium facere nitebantur, predictum Ruolandum rursumⁱ eligentes, inmantatum

a) apostoli add. A1. b) interemit A1. c) consed. A1. = d) Eodem — consumptum in loco raso B1. e) cum C2. f) c. est C2. g) Roll. C1; mox Rol. h) venientes C2 i) rursus B1. C2.

1) 1159, Sept. 1; supra p. 95. 2) a. 1157. 3) Victor IV. die 7. Septembris electus et die 4. Octobris Farfae consecratus est. Cf. Jaffé, Regest. p. 679. P. 4) Inter Ariciam et Terracinam situm. Sed etiam haec minus recte sunt relata. 5) V. rec. I. a. 1157, supra p. 95.

Recensio I. codd. A.

et Alexandrum vocaverunt. Itaque imperator, qui adhuc in obsidione Mediolani¹ morabatur, ut hoc scisma sanctae ecclesiae removeret, curiam et concilium generale in octava epyphaniae apud Papiam indixit omnibus episcopis et principibus tam totius Alamanniae quam Lombardiae, Tusciae, Ungariae et Franciae, misitque episcopos Praiensem², Verdensum et Mantuanum, vocans utrosque electos et electores ad iudicium ecclesiae. Itaque Octavianus, qui et Victor, cum suis fautoribus curiae et concilio se devote presentavit. Ruolandus vero, qui et Alexander, audita legatione imperatoris, venire recusavit. Qua de causa omnes episcopi qui presenti concilio aderant Ruolandum excommunicaverunt et Octavianum pro apostolico susceperunt. Similia acta sunt apud curiam et synodum, quam imperator Cremonae habuit in dominica quae est ante ascensionem Domini. Qui autem plenius eventum rei scire voluerit, ex litteris predicti papae Victoris, quas Coloniensi archiepiscopo misit, colligere potest. Scripsit enim ei quae subiecta sunt:

Credimus indubitanter, frater carissime, quod tua discretio nostre promotioni in Domino congratuletur, et qualiter facta sit, ardentissime nosse laboret. Quocirca te, quem hactenus dileximus et deinceps propensius diligere intendimus, super hac certificari volumus. Domino itaque et patre nostro bonae memoriae papa Adriano viam universae carnis ingresso, placuit saniori parti fratrum nostrorum, episcoporum, presbiterorum, diaconorum cardinalium et cuncto

Recensio II. codd. B. C.

ibidem consecraverunt [et^a Alexandrum vocaverunt]. Itaque imperator, qui adhuc in obsidione Mediolani morabatur, ut hoc scisma sanctae ecclesiae removeret, curiam^b et concilium generale in octava epyphanie apud Papyam indixit omnibus episcopis et principibus tam totius Alemannie quam Longobardie, Tusciae, Ungariae et Franciae, misitque episcopos Praiensem, Verdensum^c et Mantuanum, vocans utrosque electos et electores ad iudicium aecclesiae. Itaque Octavianus, qui et Victor, cum suis fautoribus curie et concilio se devote presentavit. Rulandus vero, qui et Alexander, audita legatione imperatoris, in hec verba respondit: 'Ego vocare debeo, non vocari; ego iudicare debeo, non iudicari'. Quod eius responsum a sanioribus^d valde detestatum est, eo quod iudicium aecclesiae refugeret^e. Qua de causa omnes episcopi qui presenti concilio aderant Rulandum excommunicaverunt et Octavianum pro apostolico susceperunt. Similia acta sunt apud curiam et synodum, quam imperator Cremonae habuit in dominica quae est ante ascensionem Domini.

a) haec desunt C1.

b) conc. et cur. B1. C2.

c) et V. B1. C2.

d) sen. C1.

e) fugeret C2.

1) Cremae.

2) i. e. Pragensem.

Recensio I. codd. A.

clero Romano, ut ad petitionem universi populi Romani et ad assensum totius fere senatus et capitaneorum, baronum, nobilium tam extra quam infra Urbem commorantium, nos in regimen^a apostolicae sedis eligerent et in sede beati Petri^b collocarent, quod quidem non nostris meritis, set divina providentia evenisse, nullatenus dubitamus. Etsi iniquorum nos turba lacessat, confidimus tamen in domino Iesu, cuius providentia in sui dispositione non fallitur, quod haec omnia ipsius misericordia ordinante fiant, videlicet ut iam nunc a granis paleae separentur, ab agnis edi¹, a bonis piscibus mali, sicque de regno eius iam scandala multa colligantur. Novit liquido tua, dilecte frater, discretio, quanta orta fuerit inter ecclesiam Dei et imperium, inter regnum et sacerdotium discordia, ad quam sedandam spem habemus in eo confortari qui in se confidentium^c disponit saluti. Testis est nobis Dominus, quod huius rei fiducia hoc onus precipue suscepimus. Idcirco te, frater carissime, in Domino exhortamur, ut una nobiscum auctorem omnium exorare non desistas et dilectissimum filium nostrum Fridericum Romanum imperatorem victoriosissimum in id^d ipsum admoneas, ut ipsius pio adiutorio cunctos Christi inimicos et scismaticos superemus.

Simili modo Ruolandus^e, qui et Alexander, de istis scripsit, Victorem et suos sequaces scismaticos appellans.

Itaque imperator et qui sub Romano imperio erant Victorem pro catholico papa habebant. Aliarum autem provinciarum reguli et populi Alexandrum pro apostolico, nescio an odio imperatoris an respectu iusticiae, excolebant.

Eodem anno patriarcha Aquileiensis² obiit; cui successor electus est quidam nobilis iuvenis, cognatus impera-

Recensio II. codd. B. C.

Itaque imperator et qui sub eius erant imperio Victorem loco summi pontificis habebant, aliarum autem reges et principes provinciarum, episcopi et abbates populi omnes Alexandro tamquam catholico pape parebant. Qui post hec^f transiens in Franciam, a rege Francie omnibusque^g episcopis et abbatibus honorifice suscipitur, a quibus etiam per aliquot^h tempus habundantissime sibi suisque necessaria subministrantibus detineturⁱ.

a) regnum A2. b) apostoli add. A1. c) confitent. A1. d) deest A1. e) Ruland. A1; Roland. A2. = f) hoc C1. g) que deest C1. h) aliquod C2. i) h. l. in cod. B1. manus paullo recentior saec. XIII. duobus foliis post adiectis, narrationem de excidio Mediolani ex rec. codd. A. ad verbum descriptam inseruit, verba scilicet: Anno Domini 1162. Mediolanum devictum atque destructum est — in civitate vero nulli permittebatur habitatio.

1) i. e. hoedi. 2) Peregrinus I, qui sedit ab anno 1132—1161, Aug. 8.

Recensio I. codd. A.

toris, nomine Uodalricus. Quo Cremonam¹ ad curiam perducto et ab imperatore regalibus investito, cum sponsionem ei fecisset, se domno papae Victori obediturum et ad ipsum se statim iturum, infirmitatem simulans et per Padum fluvium navigio descendens, neglecto papa, qui tunc apud Regium morabatur, pertransiit. Miserat autem imperator cum eo legatum suum² simulque Heinricum ducem [illustrem^a] Karintiae. Qui cum versus Aquileiam iter tenerent, mutata societate patriarcha cum legato imperatoris versus Tarvisium³ per paludes girabant, dux vero ceptum iter peragens, cum omnes sui forti navigio veherentur, ipse in navicula, segregatus a suis omnibus, a quatuor nautis Venetis ferebatur. Cumque portum transfretare deberet, ubi flumen Taliamentum in mare decurrebat, estuantibus undis ex collisione maris et fluminis impetu, dux ille inclitus cum vita pariter et navi pelago est involutus⁴. O infortunium miserabile! Quem nuper missum in Greciam foris tot externa maria servaverant, domi patriae flumen absorbuit; qui a vitae cunabulis nunquam a suis solus est inventus, in mortis navicula omnium suorum unicus morti est deputatus! Dux itaque novem diebus sub aqua volutatus, decima a Venetis reperi- tus et in civitate quae Caberloge dicitur sepultus est, set per comitem Aquileiae⁵ tam prece quam precio redemptus et per Aquileiam ad monasterium Rosaz⁶, quod in montanis^b situm est, delatus et in sepulchro patris sui reconditus est; planxitque eum universa terra illa et imperii curia tota.

Interea Mediolanenses totis iam viribus exhausti, veram deditionem facere cogitabant. Litigabant siquidem intra urbem unus contra alium, clericus contra monachum, monachus contra clericum, senex contra iuvenem, populus contra principes, eo quod urbem caesari tradere voluissent. Famam quoque invictissimi imperatoris omnes ceteri terrarum reges contremiscebant, et qui semper inimicitias inter se bachari consueverant, nunc mutua pace firmata convenerunt in unum adversus dominum suum Romanum imperatorem, animis, non preliis, fraudibus, non viribus, in tantum quod eodem anno quinque regum nuntii propter hoc foedus faciendum in uno loco convenerant. Grecus cum Ungaro treugam fecit per quinquennium. Scripsit etiam idem rex Graeciae regibus Turchiae, Babiloniae, Persidis et Comaniae, nuncians illis, quod Romanus imperator terram suam et illorum occupare intendat, si de Mediolano finem faciat. Idem timebant reges Hispanus, Barcelonensis, Francigena et Anglicus. Sic enim scripserunt eis Ruolandus et cardinales eius, excitantes odium imperatori.

a) deest A1. b) monte A1.

1) Verba sequentia desumta sunt ex epistola Burchardi notarii ad Nicolaum abbatem Sigburgensem, quam impressit Sudendorf, Registr. II, 134. P. 2) scil. Burchardum notarium. 3) Treviso. 4) In Ionio mari periisse Heinricum narrant Annal. Admuntens. Contin. a. 1161. P. 5) scil. Engelbertum comitem de Goritia, advocatum ecclesiae Aquileiensis (1150—1186); Sudendorf l. l. p. 136 not. ††. P. 6) Haud longe ab oppido Cividale ad meridiem situm, hodie Rosazzo.

Recensio I. codd. A.

Anno Domini 1162.

Mediolanum devictum atque destructum est. Quod qualiter acciderit, succincte expediendum est. Clausis¹ igitur *Ep. Burch.* per hyemem stratis, cum illi fortiter iam artarentur, animos principum callidis propositionibus attemptabant, ut, si quo modo tamquam re peracta eos securos facerent, ipsi interim vel de Brixia vel de Placentia coadunatis viribus mercatum ducerent^a. Set cum nil proficerent et tam ingenio quam viribus iam deficerent, tandem post multos terminos et machinationes plurimas, supremam^b necessitate famis et inediae coacti, in capite ieiunii termino constituto duo proponebant, videlicet ut sine *Febr. 21.* omni tenore se dederent vel per conventionem gratiam invenirent. Conventio talis erat: totum fossatum planare^c, muros et omnes turres destruere, 300 obsides dare, quoscumque eligeret imperator, et ut hii per tres annos in captivitate tenerentur, potestatem quam vellet imperator sive Theutonicam sive Longobardicam recipere, omnia regalia dimittere, pecuniam solvere, imperatori palacium, quantum et ubi vellet, sive infra sive extra urbem, suis expensis levare, nec unquam de cetero fossatum vel murum sine verbo caesaris facere, nec cum aliqua civitate aut populo confederari aut iurare, tria milia hominum extra civitatem eicere et imperatorem cum exercitu intra urbem quamdiu velit recipere. Super his igitur agitato consilio, magna pars principum, quorum caput Coloniensis episcopus, conditionem recipiendam consuluit, quia tunc plena esset victoria et imperator vindictam et misericordiam pro velle posset exercere. Quidam etiam utrumque honestum esse^d dicebant imperio. Maior etiam pars, cuius caput^e Blandratensis, conventionem recipiendam persuasit, tum quia Mediolanenses ad hanc promptiores viderentur, tum quia ipsam solvere non possent, et tunc imperator in misericordia minus peccaret, si, conventionem non soluta, fortius in eos vindicaret; et tandem omnes, licet^f invitati, in hanc consenserunt, eo quod quasi certum haberetur, conventionem servari non posse, cum strata ad transducendum mercatum non aperiretur^g, nisi

*Recensio II. codd. B. C.** 11.^h Anno dominicae incarnationisⁱ 1162.

Mediolanenses longa obsidione totis iam viribus fracti, interventu quorundam principum adiuti, imperatorie potestati

*) B 1. 2 et C 2 praemittunt:

Circulus annorum post sexaginta duorum

Mille cum centum fit M^k digammate victum.

Hos versus olim Sibylla in capitolio Mediolani conscripserat, sed tunc^l primo civēs devicta civitatem^m consideraverunt, numerum illum ab anno dominice incarnationis esse completum et duo gamma esse F, primam litteram nominis Friderici imperatoris.

a) v. c. m. adducerent B 1. b) suprema A 1. c) fossam cumplanare A 1.
d) deest B 1. e) c. erat B 1. f) deest A 2. g) aperietur A 1. = h) 10. C 2.
i) Anno Domini C 1. 2. k) Mediolanum superscr. B 1. l) nunc C 2. m) devicta civitate infra post completum posuit C 2.

1) Quae sequuntur ex epistola Burchardi notarii ad Nicolaum abbatem Sigburgensem (apud Freherum, SS. rer. Germ. I, 236, vel editionis tertiae cura B. G. Struvii p. 330) desumpta sunt. P.

Recensio I. codd. A.

Ep. Burch. tota vel maior pars conventionis prius inpleretur; [quod^a fieri non posset]. Protractis igitur aliquot diebus pro remissione sacramenti, quo Mediolanenses Brixienibus et Placentinis tenebantur, cum difficultatem conventionis attenderent et rerum exitus longius metirentur, stupefacti, et dimissa conventionem, ipsi deditionem elegerunt et ad solius misericordiae propitiatorium se contulerunt. In Kalendis igitur^b Martii, id^c est prima die mensis, consules Mediolanensium cum aliis nobilibus numero quasi viginti se cum civitate, cum rebus et personis, remota omni simulatione fraudis, qua in prima deditione imperatorem circumvenerant, sine omni tenore vel conditione, prostrati cum nudis gladiis in cervicibus, palam in plena curia domno imperatori reddiderunt, prestantes sacramenta quaecumque iubebantur pro se et pro ceteris omnibus Mediolanensibus. Rursum sequenti die dominica qua con-
Mart. 4. venienter cantabatur^d *Reminiscere miserationum tuarum, Domine*, plus quam trecenti electissimi milites Mediolanensium cum prefatis consilibus venientes, item presidente domno imperatore prociderunt, et tam pulchre quam miserabiliter perorantes, solam^e misericordiam invocabant, claves civitatis obtulerunt, omnium portarum atque acierum resignantes vexilla principalia, quae erant numero^f 36, et ipsi sacramenta eadem
Mart. 6. quae consules prestiterunt. Postea tertia feria venit populus cum barrocio¹, quod apud nos standart^g dicitur, et cum reliqua militum multitudine, afferens omnium viciniarum^h vexilla numero 100 et paulo plura. Per ordinem igitur Novam Laudam ingressi, populus trium portarum currum precedebat, reliqua vero multitudo sequebatur usque ad imperatoris palacium. Qui in solio excelsior residens, quam citoⁱ ab illis videbatur, tubicines stantes in curru tubis ereis fortius intonabant et superbiae suae tunc morienti ibidemque sepeliendae^k quasi supremas exequias compulsabant, et finito clangore imperatoriae receptioni sunt oblatae tubae^l. Deinde singuli viciniarum^m maiores procedebant, profitentes et vexilla sua per ordinem a primo usque ad ultimum resignantes. Stabat autem currus multiplici robore conseptusⁿ, ad pugnandum desuper satis aptatus, ferro fortissime ligatus, de cuius medio surrexit arbor procera, ab imo usque ad summum ferro, nervis et funibus tenacissime circumtexta. In huius summitate supereminebat crucis effigies, in cuius anteriori^o parte beatus depingebatur Ambrosius ante prospiciens et benedictionem intendens quocumque currus verteretur. Is post omnis^p Mediolanensium honoris resignationem ultimus accessit, et ipse caput suum declinaturus. Cui qui preerant^q arte totam machinam illam et arborem illam usque ad terram declinabant, adeo ut nos, qui iuxta solium domni imperatoris eramus, ruinam machinae veriti

Recensio II. codd. B. C.

se et civitatem tradiderunt. In Kal. namque Martii consules Mediolanensium cum aliis nobilioribus 20 ante conspectum imperatoris venientes et ante pedes ipsius procidentes gladiosque nudos cervicibus suis imponentes, veniam pro se et caeteris^r omnibus postulabant, facturi animo volenti quaecumque^s

a) q. f. n. p. des. A1. B1. b) deest B1. c) id — numero quasi des. A2.
d) cantabant A2. e) solum A1. f) in n. A2. g) standare A1. B1. h) vicinarum A1. 2. B1. i) in c. A2. k) in loco raso A1. l) deest A1. B1, sed in A1 eiusdem manus glossa legitur id est tubae. m) vicinarum A2. n) septus B1.
o) interiori A1; auctiori A2. p) omnes B1. q) preerat A1. = r) et pro ceteris C2. s) quaecumque postulare aut iuberentur C2.

1) i. e. carrocio.

Recensio I. codd. A.

excuteremur; set arbor deflexa nec cecidit nec reascendit, donec im- *Ep. Burch.*
 perator fimbrias^a vexilli collegit currumque reascendere fecit et stare
 subiugatum. Tunc milites et populus unanimiter in facies suas ceci-
 derunt plorantes et misericordiam invocantes. Post haec quodam con-
 sule miserabiliter perorante, finita oratione, omnis multitudo rursus
 procidit, et cruces quas tenebat extendens, cum eiulatu magno in vir-
 tute crucis misericordiam invocavit. Unde vehementer moti sunt ad
 lacrimas quicumque audierunt, set imperatoris facies non est immutata^b.
 Tertio comes Blandratensis pro illis olim amicis suis miserabiliter pero-
 rans, vim fecit omnibus, ut possint^c lacrimari, et ipso crucem preferente
 et tota multitudo item cum ipso suppliciter procidente, set solus
 imperator^d faciem suam firmavit ut petram. Deinde ab episcopo
 Coloniensi facta est deditionis eorum pura distinctio, et ab ipsis responsa
 est mera confessio. Porro imperator implorantibus illis respondit quae-
 cumque eum decebant^e, et oportuno tempore misericordiam^f se facturum
 ex consilio promisit, et sic dimittens universos, sequenti die item omnes
 presentari fecit. Illi autem spe misericordiae cruces, quas tenebant in
 manibus, per cancellos in caminatam imperatricis proiciebant, cum ante
 conspectum eius introitum non haberent. Illis igitur altera die pre-
 sentatis et plorantibus, respondit imperator, se velle facere principium
 misericordiae et principium iudicii, dixitque, si iusticiae iudiciis^g esset
 agendum, omnes eos vita debere privari, set nunc misericordiae locum
 dari oportere. Illi vero hoc verum esse ex legibus affirmabant, istud
 respectu divinae miserationis fieri optabant. Iussit igitur [dominus^h]
 imperator omnes consules et exconsulares, maiores et milites, legistas
 et iudices in obsidatu teneri, populum vero tamquam minus culpabilem
 tantum sacramento affectum in civitatem remitti. Deinde missis magi-
 stratibus in civitatem, iussit, ab omnibus qui duodennes essent vel ultra
 sacramenta prestari; quod et factum est. Aussit et singulas portasⁱ
 civitatis et circa portas fossatum et muros^k complanari, ut ad singulas
 portas singulis aciebus lata fronte equabili gressu pateat introitus;
 factumque^l est ita. Et cum de duobus milibus castrorum tantum qua-
 tuor ipsis superfuissent, eadem iussi^m resignaverunt, et hoc ad iudicium.
 Itaⁿ domnus imperator, cum Mediolanum vicisset, a misericordia victus
 est, et ne^o communione proscriptorum peccaretur et ut misericordiae
 satisfaceret, personas Mediolanensium a banno imperiali absolvit. Deinde
 muri civitatis et fossata et turres paulatim destructae sunt, et sic tota
 civitas de die in diem magis ac magis in ruinam et desolationem detracta
 est. Mediolanensibus autem preceptum est, ut quilibet ad villas
 et domos suas reverteretur, et ut agricolae agrorum culturae
 darent operam. In civitate vero nulli permittebatur habitatio.

Imperator vero^p in pascha Domini Papiæ coronatus¹ *Apr. 8.*

Recensio II. codd. B. C.

iuberentur. Iussit igitur imperator omnes consules et exconsulares,
 maiores, milites, legistas et iudices in obsidatu teneri, populum vero
 tamquam minus reum sacramento constrictum in civitatem remitti, muros
 civitatis cum turribus funditus destrui, fossatum impleri.

Imperator pascha Papiæ magnifice celebrat. Secunda feria

a) fimbriam A 1. B 1. b) immuta A 1. c) possent A 2. d) deest A 1. e) decebat A 1. 2.
 f) deest B 1. g) iudicis A 1. h) deest A 1. B 1. *Epist.* i) c. p. B 1. k) murum pla-
 nari B 1. l) que deest B 1. m) iussu B 1. n) Item A 1. o) deest A 2. p) in
 p. A 2.
 1) i. e. cum corona procedens.

Recensio I. codd. A.

magnificam ac sollempnem curiam cum ingenti omnium gaudio ibidem celebravit cum universis Lombardiae principibus, marchionibus, comitibus, baronibus, capitaneis ac consulibus. His omnibus coram se de sumptu regio habunde fecit ministrari. Feria secunda paschae Pisani fidelitatem imperatori iuraverunt et expeditionem ei facere promiserunt in Apuliam, in Calabriam, in Siciliam, in Sardiniam, in^a Corsicam et versus Constantinopolim. Dedit etiam eis imperator^b suum vexillum. Feria tertia¹ Brixienses similia imperatori iuraverunt. Octava paschae apud Taurinum² curia celebris est habita, et sic tota Lombardia ac Tuscia et Romania ad nutum imperatoris fuit inclinata.

Illis diebus legati regis Franciae in Italiam ad imperatorem venerunt pro componenda pace et unitate sanctae ecclesiae — quorum de numero Henricus comes de^c Plüs³ erat —, orantes imperatorem, ut curiam generalem indiceret et Victorem papam interesse faceret, pollicentes sub sacramento fidei, regem Franciae eo venturum et Alexandrum papam secum adducturum, ut iudicio^d ecclesiae iusticia utriusque patesceret. Annuit his imperator, et generali synodo indicta in municipio quod dicitur Leona⁴ super fluvium Saonam in episcopatu Bisontino, maximam ibi domum in longitudine et latitudine per totam estatem fabricari fecit. Itaque in^{Aug. 29.} decollatione sancti Iohannis baptistae imperator cum Victore papa advenit, set et maxima multitudo archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, ducum, principum presenti synodo aderat. Rex autem Franciae Ludowicus ex altera parte fluminis pridie advenerat, set griseorum monachorum⁵, ut

Recensio II. codd. B. C.

paschae Pisani fidelitatem imperatori iuraverunt, et expeditionem prompto animo in Apuliam, in Calabriam, in Siciliam, in Sardiniam, in Corsicam et versus Constantinopolim facere promiserunt. Feria tertia Brixienses similia^e iuraverunt.

Eodem tempore Ludewicus rex Franciae legatos ad imperatorem^f pro componenda pace et unitate sanctae ecclesiae misit, quos ipse gratanter suscepit.

Igitur generali synodo indicta in municipio quod Leona dicitur super fluvium Saonam^g in episcopatu Bisontino, imperator cum papa Victore multisque archiepiscopis, episcopis^h et abbatibus affuit in decollatione sancti Iohannis baptistae. Rex autem Franciae ex altera

a) et in A1. b) i. eis A1. c) vel Plös A2. d) deest A1. = e) similiter C2. f) misit pro c. p. et u. e. C2. g) Soanam C2. h) deest C1.

1) die dominica post octavas paschae *Acerbus Morena* p. 638. 2) *Haec quoque ex epistola Burchardi ubi legitur: Porro in octavis paschae apud Taurinum curia celebrabitur; sed haec ita non est habita; Lehmann* p. 41; *Prutz 'Friedrich I.' Vol. I, p. 288 n.* 3) i. e. Blois. P.; qui et *Trecensis*. 4) *S. Jean de Losne*. 5) i. e. *Cisterciensium*.

Recensio I. codd. A.

ferunt, seductus consilio, subtraxit se, et in proximo castro cui Divion vocabulum est resedit et Alexandrum papam sicut pollicitus fuerat^a minime presentavit. Affuit huic curiae rex Danorum nomine Waldimarus, qui ibidem coronam de manibus imperatoris suscipiens, homo eius^b factus est. Igitur imperator et rex Danorum cum tota illa frequentia pontificum et principum, sicut in prima et secunda synodo, Victorem universalem papam nominaverunt et Alexandrum cum sequacibus eius scismaticos iudicaverunt. Caesar vero predictum comitem Heinricum et alios fideiussore regis Franciae in obsidatu tenuit, donec beneficia quae a rege habebant de manu imperatoris suscipientes, hominum ei fecerunt, et sic imperator victrices aquilas iterum in Italiam convertit¹.

Anno Domini 1163.

Imperator de Italia rediens, curiam celebrem apud Magontiam habuit in dominica Misericordia Domini plerosque^{Apr. 7.} convictos de interfectione archiepiscopi digna ultione multavit et ad edomandam superbiam civium murum civitatis destrui mandavit. Quendam vero cognatum suum² nomine Cuonradum episcopum eis prefecit³; set ille non multo post contra imperatorem in parte Alexandri papae sentiens, sponte episcopatum deseruit et ad partes Rulandi transivit⁴; unde im-

Recensio II. codd. B. C.

parte fluminis pridie advenerat^c, set ex consilio papae Alexandri et sibi parentum in proximo castro resedit nec ad imperatorem pervenit. Affuit huic synodo rex Danorum Waldimarus, qui ibidem coronam de manibus imperatoris suscipiens, homo eius factus est. Igitur imperator et rex Danorum cum tota illa frequentia pontificum et principum, sicut in prima et secunda synodo, Victorem universalem papam nominaverunt et Alexandrum cum suis sequacibus scismaticos designaverunt.

12. Anno Domini^d 1163^e.

Imperator curiam celebrem apud Mogontiam habuit, et quosdam convictos de interfectione archiepiscopi Arnoldi digna ultione multavit, et ad reprimendam civium insolentiam murum civitatis^f destrui mandavit. Quendam etiam cognatum suum nomine Cunradum episcopum eis suo arbitrio prefecit; qui non multo post contra^h imperatorem sentiens, sponte episcopatum tamquam pro iusticia deseruit et ad partem Alexandri papae, eo quod sibi probabilior videretur, transivit. Unde imperator Christianum cancellarium suum in eius loco subrogavit.

a) erat A2. b) ei A2. = c) adv. pri. C2. d) dominice incarnationis C1.
e) 1164. corr. 1163. C2. f) d. c. B1. C1. g) nec B1. h) deest C1.

1) Haec narratio ex coeva relatione, epistola ut videtur encyclica imperatoris, sumta esse videtur; cf. encyclicam LL. II, p. 132: victrices aquilas feliciter convertemus; neque cum his pugnat, quod a. 1164. Fridericus quarto Italiam ingressus esse dicitur, ut Lehmann p. 9. statuit.
2) De hac cognatione nihil constat; Lehmann p. 35. 3) Iam a. 1161; v. Varrentrapp, 'Christian von Mainz' p. 103 sqq. 4) a. 1165.

Recensio I. codd. A.

perator Christianum, cancellarium suum, episcopum constituit.

Hoc etiam anno quidam heretici de secta Catarorum de Flandriae partibus Coloniam venientes, ibi deprehensi sunt, Aug. 5. et extra urbem igne concremati sunt Nonis Augusti quatuor mares et iuvenula, quae se igni invito etiam populo iniecit¹. Et cum hora combustionis eorum in civitate vehementissima nimis foret pluvia, ita ut clerus, qui in civitate totus remanserat, pluviam exhorreret, propter fidem debilis vulgi ne una quidam gutta tam vehementis pluviae ubi combusti sunt cecidit.

Ipsa anno archiepiscopus Salzeburgensis occisus est a ministerialibus Sancti Ruoberti^a.

Recensio I. et II.

[13.^b] Anno Domini^c 1164.

Imperator iterum in Italiam regreditur².

Oceanus limitem suum 12 pene miliariis 14. Kal. Marcii^d egressus, multa milia hominum diversi sexus et etatis maxime circa fluvium^e Wiseram submersit.

In parasceue, 4. videlicet Idus Aprilis, celebrante^f Ruolando^g apud Senonas³ divina, horribiles tenebrae factae sunt, et dum quidam cardinalis passionem Domini^h legeret, in ipsa ubi dicitur: *Consummatum est*, fulgur tam stupendum cecidit, et deindeⁱ tantus fragor intonuit, ut Ruolando^{**} dimisso

*) papa Alexandro cel. A2. **) papa A2.

Recensio II. codd. B. C.

* Hoc etiam anno quidam heretici de secta eorum qui Kattari nuncupantur de Flandriae partibus Coloniam advenientes, prope civitatem in quodam horreo occulte mansitare^k ceperunt. Sed dum neque dominico die ecclesiam intrarent, a^l circummanentibus deprehensi^m et detecti sunt. Qui ecclesie catholice representati et satisⁿ diu de secta sua examinati, dum nullis probabilibus documentis corrigi possent, set in suo proposito pertinacissime persisterent, eiectione sunt ab ecclesia et in manus laicorum traditi. Qui eos extra urbem educantes, Non. Aug. ignibus tradiderunt, mares quatuor et iuvenulam unam. Que dum miseratione populi prope servaretur, si forte interitu aliorum terreretur et saniori consilio acquiesceret, subito de manibus se tenentium elapsa, ultro ignibus^o se iniecit et periit.

Ipsa anno archiepiscopus^p Salzeburgensis a ministerialibus Sancti Rutberti^q crudeliter interemptus est^r.

a) Rubberti A2. b) deest A, et ita deinceps; neque in codd. C ubique hi numeri leguntur. c) d. incarn. B1. d) Octobris A1. e) flumen Wisaram C2. f) post divina alia manu suppl. B1. g) Rol. C1.; Rul. C2, et ita saepius. h) deest B1. C2. i) dein A1. = k) manere C2. l) et C1. m) comprehensi B1. C2. n) d. s. B1. C2. o) se ign. C2. p) episcopus C2. q) Ruberti C2. r) codd. B. C deinceps cum A conveniunt.

1) Cf. Caesarium Heisterbacensem lib. V, cap. 19. P. 2) mense Octobri a. 1163. 3) Sens; cf. Sigeberti cont. Burburg., SS. VI, p. 458.

Recensio I. et II.

altari et diaconus dimissa lectione et omnes qui aderant fuga consulendum sibi^a esse iudicarent.

Victor papa apud Luccam^b obiit ibique sepultus est; cui Wido^c Cremensis episcopus substitutus est 10. Kal. Mai. et ab Heinricho Leodiensi episcopo ordinatus est 6. Kal. Mai. et Romano more Paschalis est appellatus.

Hoc anno cum Cuonradus palatinus, frater imperatoris¹, Coloniensem episcopatum pro libitu transire ac predari vellet et montem qui Rinecke^{d. 2} dicitur occupare intenderet, Reinoldus Coloniensis electus, qui in Italia cum imperatore erat, hoc³ fidelibus Coloniensis^e ecclesiae per^f legatos intimans, predictum montem preoccupari fecit. Cum autem palatinus se preventum cerneret, bellum Coloniensibus posito termino secunda feria in^g rogationibus indixit in campo Anturna-^{Mai. 18.} censi⁴. Ex industria vero Coloniensium prelatorum tantus equestris ac^h pedestris, insuper acⁱ navalis occurrit exercitus, qualem nostra memoria ex Theutonicis cum tot fortibus, tot preclaris, tot nobilibus viris nunquam in acie constitisse percepimus. Plures enim erant qui in bellatorum numero computati sunt quam^k 125 milia. Unde nec^l palatinus nec aliquis suorum apparere ausus est, cum 12 diebus eius^m expectassentⁿ adventum⁵.

Interea domnus Reinoldus Coloniensis electus cum imperatore in Italia degens, super omnes qui aderant principes fidelius ac devocius servivit. Auditoque huius leticiae ac victoriae nuntio, impetrata ab imperatore licentia, cum integritate gratiae eius rediit, acceptis ab eo preciosissimis muneribus, trium scilicet magorum corporibus, qui infantiam Domini mysticis muneribus venerati sunt, duobusque martiribus Felice et Nabore, qui cum predictis magis apud Mediolanum venerabiliter^m reconditi erant. Itaque cum prefatis et illustrissimis donis in vigilia beati^o Iacobi^{p. 6} Coloniam^{Iul. 24.} ingressus, gloriose ac^q magnifice suscipitur, maxime pro reliquiis, quas ad perpetuam Germaniae gloriam Coloniae intulit.

a) esse sibi B1. C1. b) Luccam B1. C2; Luceam C1. c) W. successit Cr. ep. 10. B. C. d) Rinecke A1; Rinecke A2. e) e. Col. C2. f) p. 1. des. B1. 2. C2. g) f. rogationum B1. C2. h) et B1. C2. i) et C2. k) q. 125 m. des. A2. l) non C1. m) deest C2. n) spectarent C2. o) sancti C2. p) apostoli add. A1. q) et C1.

1) Ludovicus Turingie lantgravius et Fredericus Alamanie, Conradi olim tercii filius, add. Chron. praes. Colon. p. 18. 2) Rheineck. 3) Philippo maiori decano Coloniensi, qui sibi in episcopatu successit et add. Chron. praes. l. l. 4) Andernach. 5) Dictus igitur Philippus decanus cum ministerialibus et fidelibus Coloniensium in dicto monte castrum posuit ad munimen Coloniensis ecclesiae etc. Chron. praes. l. l. 6) in crastino Marie Magdalene, Ann. Agripp., SS. XVII, p. 736; quibus-cum facit Necrol. Colon., Böhrer, Fontes III, p. 343.

Recensio I. et II.

In Kalendis Octobris imperator de Italia rediens, curiam
 Nov. 18. celebrem apud ^a Babinberg habuit in octava sancti Martini ^{b.1},
 ubi aliquantulum electo Coloniensi durius locutus est pro
 palatino, fratre suo; set industria ac sapientia eiusdem electi
 indignatio haec sedata est.

[14]. Anno Domini ^c 1165.

Natus est imperatori filius nomine Heinricus apud
 Noviomagum ². Imperator celeberrimam curiam Wirci-
 Mai 23. burg in pentecosten habuit, ubi tam ipse imperator quam
 omnes principes iuraverunt, quod domnum apostolicum
 Paschalem nunquam desererent nec ad partem Ruolandi
 aliquando transirent; et tunc primum domnus Reinoldus
 Mai 29. ibidem sabbato quatuor temporum in presbiterum ordinatus
 est, et quam plures cum eo alii electi. Postea vero 6. Non.
 Oct. 2. Octobris ordinatus est Coloniae in archiepiscopum a Philippo
 Osenbrucgense ^d episcopo, presente imperatore et imperatrice.*

[15.] Anno Domini 1166.

1165. Imperator natalem Domini Aquisgrani celebravit. Ibi
 Dec. 29. 4. Kal. Ianuarii cum frequentia pontificum ac principum
 magnoque cum tripudio cleri ac populi extulit de sarcophago ^e
 ossa Karoli Magni imperatoris, ubi sepultus quieverat annis 352,
 et quedam regalia xenia in vasis aureis et palliis sericis
 tam imperator quam regina eidem contulerunt ecclesiae,
 additis 10 marcis annuatim.

Eodem anno Reinoldus archiepiscopus et Gerhardus ^f
 prepositus ^g Bunnensis beatissimos martires Cassium, Floren-
 Mai 2. tinum et Mallusium ^h 6. Non. Mai. cum inenarrabili cleri
 devotione et ⁱ multitudine populi transtulerunt, invento sicco
 quidem ^k, sed evidenti sanguine ipsorum, cum annis ^l 973
 passio ipsorum transacta fuerit.

Imperator expeditionem suam in Italiam indixit, tum
 pro confirmatione sui ^m papae Paschalis, tum pro ⁿ perfidia
 Mediolanensium, qui sine permissu eius civitatem reedifica-
 bant. Nec mora, Reinoldus ^o episcopus, tam a clero quam
 a populo Coloniensi accepta licentia, cum centum loricatis
 militibus ante egressum imperatoris, persona sua rebusque
 Oct. 31. omnibus salvis, transalpinavit, et in vigilia omnium sanctorum
 usque Ypoream ³ pervenit. Indeque domno imperatori, qui
 ex altera parte per vallem advenit Tridentinam, quantocius

*) B 1. C 2. add.: Domnus Wolbero pie memorie abbas
 obiit: cui Wichmannus ^p successit.

a) deest B. C. — Bavinberg corr. Bavinberg C 2. b) episcopi add. A 1. c) d. inc. B. C.
 d) Osenburgense A 1; Osenbruege C 2; Osenbringense C 1. e) sarcoph. A 1.
 f) Gerhardus C 2; Berhardus C 1. g) B. pr. A 1. — Bonnensis C 1. h) Mallusium C 2.
 i) ac B. C. k) deest C 2. l) deest A 1, ubi 773. m) domni B. C. n) deest
 A 1; post add. A 2. o) deest A 1. p) Wicm. C 2.

1) V. LL. II, p. 134. 2) Cf. Ann. Aquenses, SS. XXIV, p. 38. 3) Ivrea.

Recensio I. et II.

occurrit. Episcopi quoque et barones totius Lombardiae^a cum gaudio imperatorem susceperunt.

[16.^b] Anno Domini^c 1167.

Terrae motus factus est 13. Kal. Februar. media nocte. Grando etiam maxima 3. Nonas Aprilis cecidit, ita ut ova columbarum magnitudine aequaret.

Igitur imperator Italiam quarto ingressus, per virtutem optimatum suorum, et precipue per industriam Reinoldi pontificis in brevi omnem Italiam, Lombardiam et Apuliam sibi subiecit.

Interim¹ illustrissimus presul Reinoldus Tusciae partes adiit et dein Tusculanam^d intravit; illi enim adhuc imperatori fideles erant. Quo audito, Romani, contractis copiis ferme ad 42 milia, in vigilia² pentecostes, 6. scilicet *Mai. 27.* Kal. Iunii, sata et vineas Tusculanorum vastare ceperunt et Reinoldum episcopum obsidione artare. Ipse autem ob reverentiam sacrae diei intra muros se continuit, et quoniam tantam multitudinem armatorum non nisi auxilio Deitatis cum tam^e paucis militibus evadere posset. Non enim plus quam 140³ milites habebat. Itaque secunda feria pente- *Mai. 29.* costes Christianus episcopus^f Mogontinus et Philippus, cancellarius imperatoris, cum 500 fere sariantibus per longam et arduam viam fessi ad auxilium Reinoldo venerunt et castra iuxta Tusculanum metati sunt. Nec mora, Romani eos invadentes, terga dare compulerunt. Quo viso, Reinoldus, spem salutis habens in Domino, suos breviter allocutus, audacter erupit portis, Romanos cum nimia virtute et constantia invasit, prostravit, fugavit. Cesa sunt in eo prelio passim per agros novem milia Romanorum, quinque milia capta, pluresque referuntur esse quos^g impetus fugientium attrivit, quam quos gladius consumpsit⁴. Computatum est^h enim postea a Romanis, de 42 milibus⁵ vixⁱ duo milia in Urbem redisse. Post hanc divinam, non^k humanam victoriam imperator Romam^l cum armata manu intravit Lateranensesque ad^m deditionem, acceptisⁿ ab eis^o 280^p obsidibus, coegit,

a) Longob. B. C. et ita postea. b) 15. C2. c) d. inc. B. C. d) Tusculanum B. C. e) deest C2. f) M. ep. A1. g) quos — quam des. A2. h) deest C1; enim est A1. i) v. d. m. des. A2. k) d. v. n. h. C2. l) c. a. m. i. R. A1. m) ad d. des. A1. — Lateranenses in d. C2. n) accepit et ab eis 280 obsides accepit et p. C2. o) eo A1. p) 80 A1.

1) Cf. Reinoldi epistolam hac de re Coloniensibus scriptam Sudendorf II, p. 146. Similem, neque tamen eandem relationem, noster sequi videtur. 2) in sancto die pentecostes, Epist. Rein. 3) Centum et VI. Epist. l. l., nisi emendare velis centum et XL. 4) Preda tota cessit servientibus, militibus tantum triumphus gloria servabatur Chron. praes. p. 20. addit. 5) Et noveritis, quod ipsi Romani dicunt, de 30 milibus vix duo milia in Urbem redisse Rein. epist. l. l.

Recensio I. et II.

et papam Paschalem in sede beati Petri collocavit, ubi etiam
Jul. 20. idem papa 3. Kal. Aug., dominica ante vincula sancti^a Petri^b 15
 electos, alios in patriarchas, alios in archiepiscopos, non-
 nullos in episcopos ordinavit. Tercia dehinc die in festo
Aug. 1. beati Petri^c domnam Beatricem, uxorem cesaris, in impera-
 tricem consecravat.

Pactum^d quod pepigerunt Romani cum imperatore^e
 Friderico.

*Iuraverunt presentes et iurabunt futuri senatores et
 totus populus Romanus domno Friderico imperatori fideli-
 tatem, et quod iuvabunt eum coronam imperii Romani
 retinere et defendere^f contra omnes homines, et iusticias
 suas tam infra Urbem quam extra Urbem iuvabunt eum
 retinere; et quod nunquam erunt nec^g in consilio nec^h in
 facto, ubi domnus imperator mala captione capiatur vel
 membrum perdat vel aliquod detrimentum in persona
 paciatur, et quod senatum nonnisi per eum velⁱ nuntium
 suum ordinabunt, et haec observabunt sine fraude et malo
 ingenio.*

*Domnus^k imperator confirmabit senatum perpetuo in
 eo vigore in quo nunc est, et augebit illum^l tali tenore,
 ut senatus per eum ordinetur et ei subiectus fiat; et faciet
 inde privilegium cum sigillo auri, in quo contineantur haec:
 videlicet confirmatio senatus, et quod faciet salva omnia
 iusta tenementa populi Romani, quantum ad imperatorem
 pertinet; quod ea illis non auferet et bonos usus^m Urbis et
 locationes, libellos tercii et quarti generis conservabit; et
 precipiet in eodem privilegio, non auferri Romanis in toto
 imperio suo plateaticum, portaticum, pedagiumⁿ aut ripa-
 ticum; et^o si auferre presumpserit, incidat in penam 100
 librarum auri. Haec omnia cum subscriptione principum
 curiae fient.*

His ita^p prospere et laudabiliter gestis, miserrima
 supervenit clades et pestilentia, Romanis finibus semper
Ezech. 9, 6. amica, quae, ut in Ezechiele legitur, a sanctuario Dei in-
 cipiens, omnes pene sacerdotalis ordinis dignitates deiecit,
 principes prostravit. Primo Daniel^q Praiensis^r episcopus,
Aug. 9. dein^s Alexander Leodiensis episcopus in vigilia beati Laurentii
 obierunt^t; dein^u domnus Reinoldus archiepiscopus^v, vir

a) beati A 1. b) apostoli add. A 1. c) apostoli add. A 1. d) Pactum — Fri-
 derico des. A 2 (spatio vacuo relicto). C 1. e) domno F. imperatore et semper
 augusto B 1. C 2. f) eum add. B 1. C 2. g) deest C 2; tam B 1; non C 1.
 h) quam B 1; et f. C 2. i) vel per B. C.; ord. v. n. s. A 1. k) Romanus A 2.
 l) eum B. C. m) Urbis usus C 2. n) p. aut des. B. C.; r. aut p. A 1. o) set A 2.
 p) itaque A 1. q) Daniel B 1. r) Parisiensis B 2. s) deinde A 2. C 1.
 t) a B 1; obiit A 2; ob. C 2. u) deinde C 1. v) Coloniensis add. C 2.

Recensio I. et II.

sapientia et industria mirabilis et in quo maxima pars gloriae imperatoris erat, in vigilia assumptionis beatae Mariae decessit, *Aug. 14.* omnibus sacramentis ecclesiasticis, scilicet confessione, communione, unctione, devotissime susceptis, et testamento suo commendabiliter ordinato et conscripto. Circa idem tempus Fridericus illustris dux Sueviae, filius Cuonradi regis, occubuit, et^a Welfo iunior, et cum eo tanta multitudo episcoporum, abbatum, principum, militum et diversae conditionis virorum, ut multitudo pene numerum excederet. Paucissimi enim de exercitu imperatoris redierunt, et ad hoc ipsum quasi per fugam sibi quisque subvenit.

Ante^{*} idem tempus Henricus dux de Limburg, cui imperator citra Rhenum sua^b negotia et archiepiscopus Reinoldus ducatum^c Coloniensem commiserant, 5.^d Idus Iul. *Iul. 11.* obiit. Ecclesia Coloniensis Philippum, maioris ecclesiae decanum et imperatoriae curiae cancellarium, cum adhuc in Italia teneretur, pontificem sibi elegit.

Per idem tempus Wiemannus^e episcopus^f Magedeburgensis et Luodewicus^g lantgravius et Albertus marchio^h ceterique orientales Saxones Henricum ducem Saxoniae et terram eius preda et incendiis infestabant, et pene attri-

*) Ante — differri impetravit *deletis B 1. manu ea, ut videtur, quae a. 1228 sqq. exaravit (et B 2) ita: Ecclesia Coloniensis Ph. m. e. d. et sacri imperii per Italiam archicancellarium cum — — elegit. Quo electionem de se rite factam petente a papa confirmari, ad instinctum Romanorum, ultionem tam cruenta ac recentis sue stragis per Rennoldumⁱ archiepiscopum facte saltem per retardationem confirmationis expetentium, sive ioco sive serio fertur papa respondisse, se quidem confirmationem non denegare, set ipsum electum debere ydolum ad honorem Renoldi^k hostis ecclesie Romane sculptum de basilica beati Petri in Colonia remove. Siquidem Colonienses ob honorificentiam et recordationem tam prestantis viri sepulchro decenter exstructo imaginem ipsius in lapide sculptam superposuerunt. Sed electus non inops consilii ingeniose respondit, se id non segniter effecturum, si aliquis apostolice auctoritatis nuncius secum procedens personaliter eundem lapidem removeri demandaret. Unde hoc non obstante confirmatur; *in marg. addit: Per idem tempus bellum, quod inter orientales Saxones gerebatur, imperator usque ad suum adventum differri precepit, et in rasura pergit: A. D. 1168. Paschalis papa moritur; cui dominus Calixtus etc.**

a) et W. i. des. A 2. b) sua n. sua B 1. c) archiepiscopatum A 1. d) 6. C 2. e) Wichm. A 1. C 2; Wichimannus C 1. f) deest A 1. g) Ludowicus langr. C 1. h) marcio C 2 saepius. = i) Reinoldum B 2. k) Reinoldo B 2.

Recensio I. et II.

verant, donec imperator, missa legatione ab Italia, usque ad adventum suum bellum hoc differri impetravit^a.

[17.^b] Anno Domini 1168.

Paschalis papa obiit 18. Kal. Octobris¹; cui Calixtus^c per eosdem fautores imperii successit.

Imperator de Italia contra imperatoriam dignitatem occulte cum paucis rediit, omnibus civitatibus Italiae contra
Jun. 1. eum coniurantibus^d. Kalendis vero Iunii^e curiam Frankinvort^f habuit, ubi ducem et principes Saxoniae ad pacem revocavit².

Phylippus Coloniensis electus, non prevalens per Italiam redire et iuga montis Iovis, cum maximo tam suo quam suorum periculo navigio per mare ad Sanctum Egidium³
Aug. 15. pervenit, ubi equis conscensis in assumptione beatae^g Mariae
Sept. 29. Coloniā ingressus est. In festo vero sancti^h Mychaelis a Godefridoⁱ Traiectensi episcopo Coloniae ordinatur in archiepiscopum, presentibus octo^k episcopis. Nec multo post in legatione imperatoris Rothomagus^l regem Angliae⁴ adiit; ubi archiepiscopus Mogontinus et dux Saxoniae ei occurrunt; set qualis legatio fuerit, preter^m eos et regem latuit.

[18.] Anno Domini 1169.

Apr. 6. Imperator celeberrimam curiam 8. Idus Aprilis apud Bavinberg habuit, ubi de Francia abbas Cisterciensis et abbas Clarevallensis ipsius vocatione eum adierunt; quos cum episcopo Babinbergensi⁵ in Italiam pro ecclesiae unitate direxit. Filius imperatoris Heinricus, adhuc quinquennis existens, unctus est inⁿ regem Aquisgrani a Philippo Coloniensi archiepiscopo die assumptionis beatae Mariae.*

[19.º] Anno Domini 1170.

Jun. 8. Imperator post pentecosten 6. Idus Iunii curiam^p apud Fuldā habuit pro legatione episcopi Babinbergensis, qui cum supradictis^q abbatibus in Italiam ierat, set ipse nil^r fructuosum paci et concordiae attulit, et ideo sine diffinitione pacis et unitatis illa curia^s terminata est. Imperator vero ibi sicut et superius aiebat, nunquam se pro apostolico Ruolandum^{**} habiturum.

Mare vehementia ventorum limitibus suis excussum,
4. Nonas Novembris terram Fresonum circa Stavern magna

*) B1 addit: Abbas Wichmannus obiit; cui Heinricus successit. **) Alexandrum A2.

a) iussit A1. b) 16. C2. c) Kal. A1. d) iurantibus C2. e) Iulii A1, corr. Iunii C2. f) Franckinvort A1; Frankinnevert C2. g) sanctae A1. h) deest A2, ubi Michaelis. i) deest A1. k) 9 C2. l) Rotom. C2. m) deest C1. n) ad A2. o) 17. C2. p) deest A2. q) pred. A1. r) nichil B1. C2. s) superscr. B1.

1) Immo 12. Kal. Octobris, id est Sept. 20; cf. Iaffé p. 833. 2) Aliter Ann. Palid., SS. XVI, p. 94, haec narrant; cf. Prutz II, p. 131. 3) Saint Gilles prope Arles, ad ostium Rhodani. 4) Heinricum II. 5) Eberhardo II.

Recensio I. et II.

ex parte submersit. Terrae^a motus, in oriente plures urbes tam christianorum quam paganorum subvertit^b.

[20.^c] Anno Domini 1171.

Imperator Coloniensibus gratiam suam, accepto ab eis non^d modico argento, reddidit, et cum magna gloria^e et pace civium^f Coloniam intravit, ubi et nuncios regis Grecorum¹ pro coniunctione filiae eius filio suo accepit. Aquisgrani diu mansit et montem qui dicitur Berinstein^g infra octavam^{Aug.} assumptionis beatae^h Mariae occupavit. Luodewicus comes de Los obiit². Imperator Christianum Mogontinumⁱ archiepiscopum in Italiam misit; qui per quinque^k fere ibi degens annos, multa strennue operatus^l est. Nam Anconam civitatem maritimam^m, expulsis Grecis, imperatori restituit³.

[21.ⁿ] Anno Domini 1172.

Imperator in media quadragesima apud Wormatiam^{Mart. 26.} curiam celebrem habuit; ubi conquestus de Italicis et illis qui partibus favebant Ruolandi, quod^o coronam Romani imperii Greco imponere vellent, iudicio cunctorum principum expeditionem in Italiam iterum indixit, post circulum duorum annorum determinatam. Qua^{*} expeditione Romanis per Coloniensem archiepiscopum divulgata, ei talia rescripserunt:

Reverendo domino et in Christo patri Philippo, Dei gratia sanctae Coloniensis ecclesiae archiepiscopo et totius Italiae archicancellario, senatores urbis urbium salutem et sinceram dilectionem. Discretionis vestrae litteris^p ea qua decuit devotione perlectis, quibus invictissimum dominum nostrum serenissimum imperatorem et vos paterna nos et Romanum populum affectione diligere cognovimus, et ad inimicorum Dei et imperii desolationem solita virtute accinctum et egregios suos principes et barones^q de promovenda expeditione iuratos, regna et extraneas gentes sollicitas persensimus, ingenti sumus repleti tripudio, levantes corda nostra cum manibus ad caelum, ut qui dat salutem regibus eum per longa tempora servet incolumem et rebelles omnes pro solito in suam reducat servitutem. Quicquid enim laudabile ubique terrarum imperator Romanus agit, respectu Romani nominis nostrum est, tamquam si pater

*) Qua expeditione — incertum est om. B. C.

a) Terrae — subvertit desunt B 2. Fr. b) submittit C 1. c) 18. C 2. d) arg. n. m. C 2. e) deest C 1. f) civitatem A 1. g) Beristein A 1. h) deest A 2. i) Mag. A 1. — episcopum post corr. archiep. C 2. k) 11. A 2; cf. infra a. 1182. l) ibi op. C 2. m) marittimam A 1. n) 19. C 2. o) qui A 1. p) litteras A 1. q) barones A 1.

1) Emanuelis. 2) Cf. G. abb. S. Trud. cont. II, SS. X, p. 356. 3) Minime; sed a. 1173. frustra Anconam obsedit. Quinque anni usque ad annum 1176, quo haec scripta sunt, computantur.

Recensio I. et II.

pro filiis id ageret. Inde est, quod benignitatem vestram obnixè deprecamur, quatinus vestrae Romanae urbis honorem et sacri senatus exaltationem semper in melius promoveatis. Nos enim et inclitus populus Romanus ad omne mandatum et voluntatem vestram sumus et erimus semper expositi.

Simili modo Pisenses prefato presuli scripserunt:

Philippo sanctae Coloniensis ecclesiae archiepiscopo et Italiae archicancellario dignissimo Pisanorum consules eius fidelissimi salutem et fidele servitium. Acceptis vestris desiderabilibus litteris et diligenter intellectis, exultavit in nobis cor nostrum, et pernimium alacres facti sumus, quod sacra maiestas imperatoris super proditoribus et periuris imperii veniam non postulantibus honestissimum accepit consilium. Omnes vires et robur imperii excitavit, reges diversos, gentes plurimas et extimas nationes ad vindicandam iniuriam suam festinat inducere, archiepiscopos, episcopos, abbates, duces, marchiones, palatinos, comites, liberos et ministeriales et infinitam multitudinem potentum virorum expeditionem^a validissimam in proximo in Italiam promovendam iurare fecit. Ex qua re nos, qui imperio fidelissimi semper existimus, pre ceteris aliis fidelibus gaudemus, quia in fide et dilectione circa imperiale diadema perseveravimus et honorem imperii semper pre oculis habemus.

Haec itaque Romanorum et Pisanorum scripta an favore an timore imperatoris digesta sint, incertum est.

Per idem tempus Attrabatis contigit res digna memoria^b. Miles enim quidam admodum litteratus de corpore dominico bene sensit, scilicet quod nec per vomitum seu egestionem^c corrumpatur. A quo quidam clericus Rubertus^d nomine, subtiliter^e quidem, set inutiliter litteratus, contraria his et ideo heretica sentiens, inter conferendum dissensit, et ita questio ad episcopum delata est. Qui archiepiscopum Remensem cum multitudine cleri advocavit, et dum haec questio discuteretur, predictus clericus, quod non solum foret hereticus, set et alios foveret et defenderet hereticos, a multis est accusatus. Purgare ergo famam suam de obiecta heresi iudicio candentis ferri frustra^f proponens^g, tam manifeste Deo operante cecidit, quod^h non solum in dextera, in qua ferrum gestabat, set et in sinistra manu et in utrisque pedibus et ambobusⁱ lateribus, in pectore similiter^k et ventre^l ustura mirabiliter apparuit; unde ex mandato archiepiscopi igni iniectus et combustus est.

a) et exp. A 2. b) memoriae A 1. c) per eg. A 1. d) Rüb. B 1; Rob. C 1.
e) supt. A 1. f) deest C 2. g) pponens B 1; preponens C 2. h) ut B 1; ita
ut C 2. i) in a. B 1. C 2. k) simul B. C. l) in v. C 2.

Recensio I. et II.

Eodem anno¹ sanctus Thomas Cantuariensis archiepiscopus ob invictum aequitatis tenorem ab Heinricho Anglorum rege martirizatus est 4. Kal. Ianuar.^a et multis miraculorum signis illustrissime claruit. Quorum de numero primum referre utile duximus, ut huius novitate alia pensentur. Cecus etenim quidam eadem die, qua sanctus episcopus occidendus erat, ex voto et salutis desiderio ad ecclesiam beati Nycholai carpebat iter. Cui quaedam effigies in specie viri occurrens, quo tenderet, inquisivit. Qui cum se ad beatum Nycholaum^b pro desiderio visus iturum responderet, ait: 'Magis nunc ad novum Christi martyrem proficisci te^c oportet, ut per eius merita visum recipias'. Itaque eadem hora circa vesperum, qua beatus martyr in ecclesia coram altari a satellitibus regis occidebatur, templum ingressus est. Petiit ergo, ut ad corpus beati viri duceretur. Quo ductus, dum^d precioso sanguine eius oculos sibi linivisset, statim visum recepit. Innumeris usque hodie talibus per Angliam fulget miraculis.

Per idem tempus² Heinrichus dux Saxonum filiam regis Angliae³ duxit uxorem, repudiata priori⁴ ob famam consanguinitatis. Filiam vero eius⁵, quam ex ea genuerat, et quae prius copulata fuerat Friderico duci⁶, qui in Italia obierat⁷, duxit filius regis Danorum⁸.

Ipsa anno plures procerum obierunt, scilicet Luodewicus lantgravius, Hugo^e comes de Muosal, Theodericus^f comes de Cliva, Herimannus comes de Saffinberg^g.

Eodem anno apud Xanctum^h ferebatur mulier infantem peperisse cum duobus capitibus et tribus brachiis et tribus pedibus. Item eodem anno quibusdam visa est forma serpentis in caelo, quae paulatim crescens ad extremum in duos rotundos circulos mutata est. Item apud Regiomagumⁱ cuidam militi gladius ex^j aere pendere visus est^k.

[22.] Anno Domini^m 1173.

Imperator pascha Domini apud Wormatiam agit, ubi Apr. 8. et celebris conventus principum fuit.

Ipsa anno¹⁰ Heinrichus dux Saxonum Iherosolimam cum 500 fere militibusⁿ tetendit^o, felici prorsus usus et honesta per terram profectione et reditu. Nam in eundo nullas Tur-

a) deest A 2. b) Nikol. A 1; Nykol. A 2; Nich. C 2. c) deest B 1. C 2. d) cum C 2. e) Hugo C 2. f) Teodericus B 1. g) Falkenberg A 1; Faffenberg A 2. h) Xanctum A 1. i) in C 2. k) deest A 1. l) 20. C 2. m) deest A 1, et ita anno sequenti. n) corr. milibus A 1. o) tendit A 1.

1) Iam a. 1170. 2) 1168, Febr. 1. 3) sc. Heinrich II, nomine Mathildam. 4) Clementia, filia Conradi ducis de Züringen, a. 1162. 5) Gertrud. 6) de Rothenburg. 7) a. 1167. 8) Kanutus, filius Waldemari I. 9) Remagen. 10) a. 1172.

Recensio I. et II.

corum^a passus est insidias et a rege Constantinopolitano¹ honorifice susceptus et magnifice dimissus est; in reditu vero quidam rex paganus² eum honorifice suscipiens, plura et magnifica dona optulit omnesque captivos christianos, qui sub regno eius exulabant, interventu ducis^b absolvit.

Eodem anno³ imperator cum maximo^c exercitu Bawarorum, Suevorum, Francorum, Saxonum in Poloniam profiscitur pro restituendo nepote suo⁴ in ducatum. Tanta autem fuit multitudo exercitus, ut multi testentur, nullum^d umquam imperatorem tam honesta expeditione Poloniam intrasse. Primo itaque ingressu eius Polonienses exterriti, quam citissime ad gratiam eius redierunt, ita^e quod octo milia marcarum imperatori et suis contulerunt et imperio eius et omni voluntati sese devote subdiderunt⁵. Inde imperator rediens, Saxoniam ingreditur; cui omnes principes eiusdem provinciae devote occurrerunt preter filios Alberti^f marchionis, qui ideo se ei opposuerunt, quia hereditatem comitis Bernardi et domni Martini Alberstadensis^{g,6} episcopi requirebat. Contra hos itaque imperator bellum movere nisus, interventu quorundam principum hoc distulit, qui eos ad gratiam eius reducere promiserunt.

Illis diebus legati regis Babyloniae⁷ ad imperatorem venerunt, rara et preciosa munera deferentes. Legatio talis erat, quod idem rex^h peteret, ut filio suo filia imperatoris matrimonio iungeretur, ea conditione, ut ipse rex cum filio et omni regno suo christianitatem susciperet et omnes captivos christianos relaxaret. Imperator vero eosdem legatos honorificeⁱ secum per dimidium fere annum detinuit et singulas civitates et ritus diligenter notare et inspicere concessit.

Ipsa anno in Kalendis Decembris tussis intolerabilis et inaudita omne Theutonicum^k regnum et precipue Galliam Comatam pervasit, senes cum iunioribus et infantibus debilitavit, plures morti addixit. Monasteriensis episcopus Luodevicus eadem peste occubuit; cui imperator Herimannum, fratrem comitis de Kazinelinboge^l, substituit.

[23.^m] Anno Domini 1174.

Imperator natale Domini in Saxonia apud Aldinburgⁿ

a) terrarum A 1. b) deest C 2, ubi i. relaxavit. c) magno C 2. d) t. numquam imperatorem C 2. e) ita — contulerunt des. C 1. f) Uberti C 1. g) Alverst. B 1. C 2. h) deest C 1. i) deest A 1, ubi p. d. f. a. s. d. k) Theutonicum corr. Teuthonicum B 1; Teuthonicum C 1. l) Kazinelinboge C 1. m) 21. C 2. n) Aldinburg A 1.

1) Emanuele. 2) Kilidsch Arslan II, rex Iconii. 3) Anno quoque 1172; cf. Varrentrapp p. 61 n. 4) Wladislavo. 5) Haec dubiae fidei sunt; cf. Ann. Palid. h. a. 6) Misnensis; nam Halberstadensis fuit Odelricus. 7) i. e. Aegypti. Sed soldanus Iconii intelligi videtur, de quo idem refert Otton. Fris. cont. Sanblasiana a. 1179, SS. XX, p. 317.

Recensio I. et II.

celebrat^a, in pascha vero Aquisgrani curiam celebrem habuit; *Mart. 24.*
 deinde venit Noviomagum, et per aliquot dies ibi^b moratus,
 expeditionem ante biennium indictam cunctos iurare fecit.
 Pentecosten vero apud castrum quod Chocme^{c.1} dicitur egit. *Mai. 12.*
 Circa festum sanctorum^d Primi et Feliciani cis Alpes apud *Iun. 9.*
 Wivelinburg² colloquium habuit, ubi legati^e Transalpinorum
 principum eum adierunt, promittentes obsequium et con-
 ductum trans Alpes. Post haec^f in nativitate sancti Iohannis *Iun. 24.*
 [baptiste^g] Ratisponam venit, ubi nuncii regis Grecorum eum
 iterum adierunt pro coniunctione filiae eius filio imperatoris.

Imperator legatos regis Babiloniae cum magno honore et multis donis remittit.

Ipsa anno Ludewicus^h rex Franciae et filius regis Angliae³ et comes Flandrensis Heinricum senioreⁱ regem Angliae bello petierunt. Set rex Anglorum primo penitentiam agens de occisione martiris sancti^k Thomae, victoriam adeptus est, plurimis de Flandria captis vel^l fugatis⁴.

Totum aestivum tempus in pluvias hyemales conversum est, unde segetes et vineae sunt corruptae. Eodem anno apud Anturnacum quidam fodientes corpus Valentiniani^m imperatoris invenerunt, sicut in superscriptione denarii qui una secum repertus est continebatur⁵. Ad caput quoque eius corona, ad pedes vero urna, ad latus autemⁿ gladius rubigine peresus, aureum habens capulum et lapidem victoriae⁶, est inventus. Qui gladius imperatori ad inspiciendum delatus^o est.

Igitur imperator, validissimo adunato exercitu, Italiam *Sept.* iterum ingreditur. Cumque ad Alpium Appenninarum^p aditum venisset, legati regis Iherosolimorum⁷ ei occurrerunt, dona plurima et poma aurea musco impleta afferentes et litteras eiusdem regis, in quibus gratias imperatori retulit, dicens se iam dudum de regno expulsum, si non terrore imperatoris paganorum^q reges restringerentur^r. Transcensis Alpibus, quasdam civitates in deditionem accepit, Alexandriam novam, quae ex nomine Alexandri papae vocabulum sumpsit, obsidione cinxit.

a) celebravit 1. b) *deest* A 2. c) Cochme A 1; Checme C 2. d) *deest* B. C.
 e) legatus A 1. f) hoc B. C. g) *deest* A. h) Lüd. C 1. i) r. s. A 1.
 k) *deest* A 1. C 2; m. Th. episcopi C 2. l) et C 2. m) Valentiniani C 1,
 corr. Valentiniani B 1. n) vero A 1. o) e. d. B. C. p) Apenn. A 1. q) r. p. B. C.
 r) constr. A 1.

1) Cochem ad Mosellam. 2) De Aventico, Germanis Wifflisburg, cogitandum esse videtur. Locum in Saxonia positum certe non verbis 'cis Alpes' indicasset. 3) Henricus iunior. 4) De pugna a. 1173. agi videtur. 5) Valentiniani denarius procul dubio huic narrationi ansam dedit. 6) De quo cf. J. Grimm, 'D. Myth.', edit. 1, p. 631. PLATN. (edit. 2, p. 1170). 7) Balduini IV.

Recensio I. et II.

Inundatio Reni^a et fluviorum insolita et diutina. Epi-
scopus Cameracensis¹ a vulgaribus occiditur.

Olympias^b 486. [24.^c] Anno Domini 1175.

Imperator natale Domini in castris circa Alexandriam celebrat. Hanc siquidem urbem mirum in modum absque murorum ambitu fossatum magnae altitudinis munibat, quam multitudo latrunculorum, raptorum, servorum dominos fugientium, additis Longobardorum viribus, incolebat; quam caesar rogatu comitis de Monte-ferreo² facile capturum se sperans obsederat, set diutius quam optaverat ibi retinendus. Magna ibi constantia ex utraque parte militaris res fervebat; interdum ex his et illis quidam capti, nonnulli occisi et suspensi^d. Imperator vero quiddam^e laude dignum gessit. Tres enim ex^f captis ante faciem eius cum essent ducti, mox oculos eorum erui precepit. Duobus primum cecatis, tertium iuniorum aliis, cur contra imperium rebellis existeret^g, inquisivit. At ille: 'Non', inquit, 'o^h caesar, contra te vel imperium [tuumⁱ] gessi, set dominum^k in civitate habens, eius iussis parui et fideliter^l servivi, qui si tecum contra cives suos pugnare voluerit, aequa vice ei fideliter serviam; et si oculos mihi erui preceperis, iterum ut potero domino meo serviam'. Quibus verbis illectus imperator, luminibus ei permissis, alios cecatos in urbem ab^m eo reduci precepit.

Igitur ante pascalem sollempnitatem coniuratio grandis perⁿ omnem Longobardiam contra imperatorem et suos facta est. Coadunatis itaque viribus, Mediolanenses, Veronenses, Novarienses, Brixianenses aliarumque Italiae urbium populi incredibilem conduxere exercitum, indicto bello publico imperatori in campis Alexandriae. Quo cognito, imperator in ipsa
Apr. 13. paschali sollempnitate primo diluculo ab obsidione Alexandriae recedens, cum omnibus copiis eis obviam cum ingenti animositate processit et intra unius sagittae iactum iuxta tentoria hostium castra posuit. Terruit hoc Longobardos, quibus semper suspecta erat virtus Theutonicorum^o. Nec mora,
Apr. 16. quarta feria pasche signifer illorum ammonitus a filio, qui in parte caesaris militabat, colloquium expetens episcopi Coloniensis et quorundam principum, hoc consilio et persuasum suo effecit, quod omnes Longobardi magis pacem ac^p veniam

a) Rheni A 1. C 1. b) Ol. 486. des. A 2. B 2. c) 22. C 2. d) suspendi C 1; s. sunt B 1. C 2. e) quoddam A 1? f) a. f. suam ex c. C 2. g) esset C 2. h) c. t. o c. B 1; non (post del.) i. non c. t. o c. C 2. i) deest A. k) h. d. in c. B 1. C 2. l) et ei f. B 1. C 2. m) ab eo des. C 2. n) pro omnibus C 1. o) Teuth. B 1. p) et A 1; ac veniam — pacem des. C 1.

1) Robertus. 2) Wilhelmi. Ita etiam Romualdus Salern., SS. XIX, p. 440, et Ann. Placent. Gib., p. 462.

Recensio I. et II.

quam bellum cuperent cum imperatore inire. Itaque omnis illa terribilis hostium acies ad castra caesaris prostrata, pacem et misericordiam postulabat, nudos in cervicibus gladios portantes. Certatim quoque ad imperatorem currentes, vexilla cunctarum urbium ipsi resignaverunt, alii vero palium, quidam^a pedes, nonnulli tentorium imperatoris exosculabantur^b, fidem sacramento firmantes. Interventu quoque eorum Alexandrinensibus usque ad terminum Maii mensis pacem^c indulsit. Quibus gestis, partem militum repatriare permisit, opulentioribus secum retentis. Nec multo post Longobardi penitentes pro Alexandrinis, imperatori denunciaverunt, se omnino sacramentum fidei violaturos, nisi Alexandrinos in conditione illius pacis consortes haberet. Set imperatore id recusante, iterum more suo Longobardi fedus periurio solvunt. Qua necessitate caesar impulsus, per omne Theutonicum^d regnum directis nunciis, novum exercitum adunari precepit^e.

a) alii B1. C2. b) oscul. C2. c) deest C2. d) Teut. A1.2. e) his
verbis explicat cod. A1.